

[Formanden.]

I skrivelse af 4. oktober meddeler overbetjent *R. Lykke Jørgensen*, at han er villig til at indtræde i folketinget som midlertidigt medlem i anledning af den medlem af folketinget *Bundvad* tilståede orlov.

Medlemmer af folketinget *Poul Schlüter*, *Poul Dam*, *Lis Groes*, *Erik Hansen* (Ålborg amt) og *Ib Thyregod* har meddelt mig, at de ønsker skriftligt at fremsætte:

Forslag til folketingsbeslutning om nedsættelse af et folketingsudvalg til at drøfte problemer og modtage information vedrørende patentlovgivningen.

Medlem af folketinget *Morten Lange* har meddelt mig, at han ønsker til landbrugsministeren at stille følgende spørgsmål:

„Vil ministeren med øjeblikkelig virkning standse den videre forberedelse af alle landvindingsprojekter, afventende den herom bebudede folketingsdebat?“

Medlem af folketinget *Erik Hansen* (Ålborg amt) har meddelt mig, at han ønsker til justitsministeren at stille følgende spørgsmål:

„Vil ministeren — eventuelt i samarbejde med ministeren for Grønland — foranledige en nærmere undersøgelse i anledning af de i dagspressen fremkomne oplysninger om de metoder, der er blevet brugt ved affivning af slædehunde på Grønland, og vil ministeren undersøge mulighederne for at lade de gældende dyrebeskyttelseslove omfatte også den grønlandske landsdel?“

Medlem af folketinget *Brørup* har meddelt mig, at han ønsker til finansministeren at stille følgende spørgsmål:

„Agter ministeren at indføre en vejskat på udenlandske lastbiler i lighed med den, der er indført i Tyskland?“

Medlem af folketinget *Hanne Reintoft* har meddelt mig, at hun ønsker til arbejdsministeren at stille følgende spørgsmål:

„Hvilke foranstaltninger overvejer ministeren at iværksætte til beskyttelse af havnearbejdere ved lastning og losning af farlige kemikalier?“

Disse spørgsmål vil blive optaget på dagsordenen for tingets spørgetid i morgen.

Skriftlig fremsættelse af forslag.

Ordføreren for forslagsstillerne (*Poul Schlüter*): Hermed har jeg den ære for folketinget at fremsætte *forslag til folketingsbeslutning om nedsættelse af et folketingsudvalg til at drøfte problemer og modtage information vedrørende patentlovgivningen.*

Angående begrundelsen for forslaget skal jeg henvise til de bemærkninger, der ledsager det.

Jeg anbefaler forslaget til tingets velvilige behandling.

Den første sag på dagsordenen var:

Forespørgsel til statsministeren af Aksel Larsen, Poul Dam og Krog Hansen:

„Er statsministeren opmærksom på grundlovens § 46, og anser statsministeren, at folketingets finansudvalg uden om folketinget kan give en minister bemyndigelse til at overskride lovbestemte bevillinger?“

Ordføreren for forespørgerne (*Aksel Larsen*): Vi har stillet en forespørgsel til statsministeren af følgende ordlyd:

„Er statsministeren opmærksom på grundlovens § 46, og anser statsministeren, at folketingets finansudvalg uden om folketinget kan give en minister bemyndigelse til at overskride lovbestemte bevillinger?“

Denne forespørgsel er foranlediget af, at regeringen med tilslutning af et flertal i finansudvalget med øjeblikkelig virkning for finansåret 1968-69 har forhøjet bevillingen til landbrugets dispositionsfond med 100 mill. kr., hvortil kommer en yderligere bevilling til udlån til yngre landmænd på 25 mill. kr.

Hvad sidstnævnte bevilling angår, er der i loven herom ikke fastsat nogen beløbsramme, men kun almindelige bestemmelser for støtten.

Hvad bevillingen på de 100 mill. kr. angår, er forholdet imidlertid det, at bevillinger til landbrugets dispositionsfond er fastlagt i lov om afsætning af danske landbrugsvarer m. m. vedtaget af folketinget 2. juni 1967. Det er i denne lovs § 7 udtrykkeligt fastsat, hvor stort et beløb der mak-

[Aksel Larsen.]

simult i finansåret 1968-69, altså indeværende finansår, kan udbetales til landbrugsrets dispositionsfond; og det turde være klart, at en ændring af loven og dennes enkelte paragraffer kun kan ske ved ny lov vedtaget af folkettinget. Der kan derfor efter forespørgernes mening ikke være tvivl om, at såvel regeringen som finansudvalgets flertal har handlet i strid med grundloven og dansk statsretlig sædvane.

Vi har i folkettinget ofte diskuteret, hvorvidt der kan lovgives uden om folkettinget, og der har dog hidtil været enighed om, at det kan der ikke. Vi har også ofte diskuteret, hvorvidt man kan lovgive på finansloven, og den almindelige opfattelse har været, at det bør man ikke gøre. Der er dog her naturligvis grænsetilfælde. Når der i medfør af lov vedtaget af folkettinget er afsat en bestemt maksimal bevilling til et formål, har folkettinget stedse ment, at det var i stand til at formindske eller forøge denne bevilling ved tekstanmærkning til finansloven, sådan som det bl. a. skete i marts måned dette år, hvor folkettinget ved tekstanmærkning til finansloven forøgede bevillingen til landbrugsrets dispositionsfond med 177 mill. kr. Det må imidlertid være klart, at dette ikke i nogen måde kan bemyndige regeringen eller finansudvalget til at ændre lovparagraffer eller forøge lovbestemte bevillinger.

Man har henvist til, at der skulle være udviklet en statsretlig praksis vedrørende fortolkning af grundloven, som skulle kunne berettiggere regeringen og finansudvalget til en handling som den foretagne, og man har søgt at underbygge denne opfattelse ved at støtte sig på responsa afgivet af juridiske professorer. Det må rent ud siges, at det ikke er juristers opgave at bestemme, hvordan folkettinget skal opfatte grundloven; og hvordan folkettingets lovmæssige praksis skal være. Det kan ene folkettinget gøre, og der foreligger ingen beslutninger fra folkettinget, der på nogen måde retfærdiggør en praksis som den her anvendte.

Det kunne være fristende her at oplæse hele den brevveksling, jeg på socialistisk folkepartis folketingsgruppes vegne har haft med statsministeren om denne sag. Jeg skal dog undlade det, men må erindre om stats-

ministerens påstand i hans svar til mig om, at, som han skriver — jeg beder om tilladelse til et kort citat —:

„Der har udviklet sig en praksis, som anerkendes af de statsretlige eksperter, hvorefter en minister har ret til at afholde en udgift, når han har opnået samtykke hertil fra folkettingets finansudvalg.“

Ved nærmere eftertanke vil statsministeren sikkert erkende, at dette ikke er rigtigt. Hvis det var rigtigt, så ville det i praksis betyde, at regeringen og finansudvalgets flertal var totalt enerådende med hensyn til statens udgifter; så kunne altså en minister komme og kræve en hvilken som helst bevilling, og når blot han havde flertallet i finansudvalget, ville han have ret til at afholde den uden hensyn til gældende lov og uden hensyn til, om den pågældende lov nogen sinde havde været behandlet i folkettinget.

Jeg skammer mig næsten over at skulle nævne det forsvar for den begærede handling, der også har været præsteret, nemlig at når der var flertal i finansudvalget, så vidste man, at der også ville være flertal i folkettinget, og så var sagen dermed i orden. Hvis man skulle handle i overensstemmelse hermed, så kunne vi aflyse de fleste folketingsmøder og undlade de fleste afstemninger i folkettinget, i hvert fald undlade alle afstemninger om bevillingsforslag. Som det er alle bekendt, har vi f. eks. ved finanslovens anden og tredje behandling talrige afstemninger om bevillingsforslag, og ingen har hidtil gjort sig til talsmand for, at disse er overflødige, og slet ikke med den begrundelse, at finansudvalgets sammensætning og afstemninger jo har afgjort, hvordan flertallet i folkettinget ville have stemt.

Statsministeren har i sit brev til mig brugt megen plads og mange ord til i almindelighed at redegøre for regeringens stabiliseringspolitik, som han naturligvis har lov til at anse for udmærket, selv om vi andre ikke gør det. Det kommer imidlertid ikke den foreliggende sag ved. At han har argumenteret med regeringens økonomiske politik, finder sin forklaring i, at den foretagne bevilling ikke alene strider mod gældende lov om afsætning af landbrugsvarer, men

[Aksel Larsen.]

også er et brud på eller en ændring af lovgivningen om pristallet. Fra regeringens side forklarer man det derhen, at landbruget havde haft ret til i foråret at ansøge monopoltilsynet om forhøjelse af hjemmemarkedspriserne, men at landbruget undlod dette og derfor bør have en kompensation i form af større kontanttilskud fra statskassen. Man kan imidlertid ikke overse, at hvis hjemmemarkedspriserne var blevet forhøjet — og om der var grundlag for forhøjelse, er jo ikke afgjort, da ansøgning ikke er indgivet og monopoltilsynet derfor ikke har kunnet tage stilling — hvis hjemmemarkedspriserne var blevet forhøjet, så ville pristallet være steget, og dette kunne meget vel have bevirket, at lønmodtagerne muligvis allerede fra efteråret 1968 ville have kunnet tilkomme et reguleringstillæg.

Når man nu yder den prisforhøjelse, nogen mener at landbruget kunne tilkomme, som et kontanttilskud fra statskassen, hvortil pengene skaffes over skatterne, så kan dette ikke betegnes som andet — og jeg beklager, at jeg ikke kan finde et mildere ord — det kan ikke betegnes som andet end pristalsfusk. Jo, det falder mig ind, at der er måske et lidt mildere ord: forvriddning af lovgivningen og lovgivningens hensigt.

Det må også bemærkes, at regeringen ikke på nogen måde for folketinget har fremlagt argumenter eller beregninger, der kunne sandsynliggøre rimeligheden af en ekstra bevilling som den foretagne. Det har den, som det fremgår af folketingets debat i fredags, heller ikke gjort i finansudvalget. I aktstykket til finansudvalget står der kun, at man — hvem man er, vides ikke, men det er formentlig regeringen og landbrugslederne — at man er nået til enighed om, at 125 mill. kr. var et passende beløb.

Der findes ingen som helst sandsynliggørelse af, at dette bygger på beregninger; men det må igen siges, at selv om der havde foreligget beregninger i aktstykket til finansudvalget, ville dette ikke give

finansudvalget kompetence til at ændre en gældende lov og overskride den beløbsramme, folketinget har fastsat i den pågældende lov.

Endelig: må jeg gøre opmærksom på, at vi jo siden det tidlige forår har været bekendt med, at regeringen omgikkes med planer om at få landbruget til at give afkald på forhøjelse af hjemmemarkedspriserne, mod at det fik en eller anden form for kompensation. Regeringen havde jo haft god tid til at komme med sagen i folketinget og søge den gennemført ved lovændring, inden folketinget sluttede sit arbejde den 31. maj, men det har regeringen ikke ønsket. Derimod gik regeringen til finansudvalget den 3. september, altså 4 uger før folketinget skulle træde sammen og begynde sit lovgivningsarbejde. Der savnes en i enhver henseende blot nogenlunde acceptabel saglig forklaring på, hvorfor regeringen absolut ville have denne sag afgjort i finansudvalget på et tidspunkt, hvor folketinget ikke holdt møde, og hvor den kunne forudse, at folketinget først ville træde sammen den 1. oktober. Folketingets højterede formand har tilstillet mig et notat udarbejdet af folketingets sekretariat, hvori der gøres opmærksom på, at, som det hedder:

„Også et mindretal i finansudvalget, som har modsat sig en af et flertal vedtaget godkendelse, vil — i hvert fald i folketingets arbejdsperiode — kunne rejse sagen i folketinget.“

Ja men dette gør ikke den foretagne handling forfatningsmæssig, eftersom regeringen med velberåd nu gik til finansudvalget uden for folketingets arbejdsperiode. Vi er af den opfattelse, at folketinget må påtale det skete, og at folketinget må sikre, at noget sådant ikke gentager sig, for ellers begrænser folketinget selv sin indflydelse og gør sig i hvert fald bevillingsmæssigt til et ekspeditionskontor for regeringen og for det flertal, der til enhver tid måtte være villig til at støtte regeringen.

[Aksel Larsen.]

Jeg afventer med interesse statsministerens redegørelse for disse forhold og hans svar på den stillede forespørgsel.

Statsministeren (*Hilmar Baunsgaard*): Selve forespørgslens formulering: om jeg „er opmærksom på grundlovens § 46“, synes at antyde noget i retning af en konstatering af, at regeringen har handlet forfatningsstridigt ved at afholde en udgift på 100 mill. kr. alene på grundlag af tilslutning i folketingets finansudvalg.

Denne betragtning er ikke rigtig. Den udgift, forespørgerne henviser til, er afholdt i fuld overensstemmelse med statsretlig praksis. Der har igennem årene udviklet sig en praksis, som vel næppe kan siges at være fuldstændig i overensstemmelse med ordlyden i grundlovens § 46, stk. 2, men det er en mangeårig praksis, og efter denne praksis kan en minister afholde en udgift, når han har opnået samtykke hertil fra folketingets finansudvalg. Lad mig føje til: alle statsretlige eksperter anser nu denne praksis for gældende ret på dette område.

Der har fra socialistisk folkepartis side været fremført forskellige kriterier, som skulle begrænse denne praksis. Socialistisk folkeparti har således hævdet, at anvendelsen af finansudvalgsbevillinger kun kunne ske, når sagen var presserende. Skulle man anvende dette kriterium, tror jeg en undersøgelse ville vise, at kun et meget lille antal af de finansudvalgsbevillinger, der er givet i årenes løb, kunne være givet som bevillinger alene fra finansudvalget. Der er altså intet i den hidtidige praksis, der kan begrunde dette synspunkt.

Dernæst har socialistisk folkeparti hævdet, at større udgifter ikke kunne afholdes alene med finansudvalgets tilslutning. Der er heller ikke i den hidtidige praksis noget holdepunkt for, at finanslovbevillinger skulle være begrænsede til beløb under en vis størrelse. Lad mig blot pege på, at løntillæg til statstjenestemænd i henhold til lønnings- og pensionslovens § 88 er blevet gennemført med tilslutning fra finansudvalget.

Loven foreskriver, at ændringerne skal gennemføres med hjemmel i bevillingslov, men også denne særlige lovbestemmelse har

man altså fortolket derhen, at man kunne disponere i henhold til tilslutning fra finansudvalget under forudsætning af folketingets senere konfirmation. I 1966 gennemførtes ad denne vej lønforhøjelser på 125 mill. kr., og i 1968 gennemførtes lønforhøjelser, som blev anslået til 200 mill. kr., altså beløb, som fuldt ud tåler sammenligning med den bevilling, vi drøfter i dag.

Endelig har socialistisk folkeparti hæftet sig ved, at der ikke tilkommer finansudvalget lovgivende myndighed, og at finansudvalgets tiltrædelse af udgifter på forventet efterbevilling fra folketinget forudsætter, at man har praktiske eller principielle folketingsbeslutninger at støtte sig på, og at bevillingerne er i overensstemmelse med i øvrigt gældende lovgivning.

Hr. Aksel Larsen og socialistisk folkepartis folketingsgruppe kan ikke være uvidende om, at der hvert år med finansudvalgets tilslutning — og i en række tilfælde med tilslutning fra socialistisk folkeparti — afholdes et stort antal udgifter, hvor de ovennævnte betingelser ikke er opfyldt.

Alene fra sidste folketingsår kan fremdrages tre større sager: Den 21. maj i år gav finansudvalget enstemmig tilslutning til en anmodning om, at de i § 46 og § 49 i lov om boligbyggeri fastsatte rammer for bevillingen af statsgarantier af rentesikring for byggeri til sociale og kulturelle institutioner i finansåret 1968-69 forhøjedes med henholdsvis 20 mill. kr. og 140 mill. kr. til henholdsvis 45 og 250 mill. kr.

Den 15. december 1967 gav finansudvalget tilslutning til, at der a conto til landbruget kunne udbetales 25 mill. kr. af det beløb, der forventedes bevilget til devalueringsstøtte, og efter valget tiltrådte finansudvalget, at der i 1967-68 på forventet efterbevilling kunne udbetales 64 mill. godt og vel i devalueringsstøtte. Når socialistisk folkeparti gik imod denne bevilling, var det, fordi man hævdede, sagen var for dårlig oplyst, ikke fordi man havde principielle betænkeligheder af den nu anførte art.

I januar 1967 gav finansudvalget tilslutning til, at der udbetaltes et tilskud på 7,8 mill. kr. til vanskeligt stillede kommuner til nedsættelse af skatteprocenten. I marts 1968 gav finansudvalget enstemmigt tilslutning til, at der i 1968-69 på forventet efterbevilling kunne udbetales yderligere

[Statsministeren.]

50 mill. kr. til dette formål. Det viste sig ganske vist, efter at bevillingen var givet, at det var muligt at få den med på finansloven, men bevillingen blev i finansudvalget givet under forudsætning af efterbevilling. Ved den lejlighed kunne socialistisk folkeparti godt stemme for bevillingen, selv om man hverken havde principielle eller praktiske folketingsbeslutninger at støtte sig på.

Fra forrige folketingsår kan jeg nævne forhøjelsen af byggebevillingen til landbohøjskolen på Frederiksberg på 26 mill. kr. Denne forhøjelse gennemførtes ved aktstykke nr. 163 af 1. juni 1967. Forhøjelsen indebar samtidig en udskydelse af den i loven om byggeriet fastsatte sluttermin.

Ingen af de kriterier, socialistisk folkeparti har påstået skulle begrænse en ministers adgang til at afholde udgifter alene med finansudvalgets tilslutning, kan således finde støtte i den hidtidige praksis. Tværtimod mener jeg, at der kan — og jeg har her gjort det delvis — fremdrages en række eksempler på, at finansudvalget ikke har følt sig bundet af disse kriterier; ingen har tidligere fundet, at det var forfatningsstridigt.

Lad mig tilføje, at spørgsmålet om eventuelle grænser for denne praksis tidligere har været drøftet her i folketinget.

Det skete ved en forespørgselsdebat den 26. november 1958. Forløbet af denne debat kan næppe fortolkes på anden måde, end at folketingets flertal afviste at fastsætte retningslinjer, som begrænsede en ministers adgang til at afholde udgifter alene med finansudvalgets tilslutning.

Så længe folketinget ikke har fastlagt sådanne begrænsninger, må det i hvert enkelt tilfælde være regeringen, der tager stilling til, hvilken fremgangsmåde den vil anvende, og folketingets finansudvalg, der tager stilling til, om det under politisk ansvar over for folketingets senere godkendelse vil give tilslutning til den pågældende udgift.

Jeg må altså fastholde, at regeringen har handlet i overensstemmelse med hidtidig statsretlig praksis. Det udelukker naturligvis ikke, at der i folketinget kan være et ønske om at fastlægge visse grænser for, i hvilket omfang bevillinger i finansudvalget kan benyttes, og i hvilket omfang der må kræves særlig lovgivning, grænser,

som så naturligvis må gælde for enhver regering. I så fald er regeringen rede til at deltage i en drøftelse af problemerne.

Det er givet, at adgangen til bevillinger gennem finansudvalget ikke må udnyttes på en måde, som sætter folketinget ud af spillet, og jeg kan kun forsikre, at regeringen ikke har haft sådanne hensigter. På den anden side bør man nok undgå at opstille sådanne regler og begrænsninger, at finansforvaltningen bliver unødigt stiv og besværlig.

Jeg skal i denne omgang derudover indskrænke mig til, hvad angår den ikke-statsretlige side af den her diskuterede sag, at tilbagevise hr. Aksel Larsens udtalelse om, at der var god tid til at fremsætte forslag, inden folketinget sluttede sit arbejde. Jeg mener ikke, at denne påstand er rigtig, simpelt hen fordi, som man også vil erindre, folketinget var indstillet på at acceptere den hidtidige aftale om ikke at fremsætte nye forslag senere end 15. marts, og det er jo i hvert fald alle i folketinget bekendt, at der ikke var nogen almindelig velvilje over for dispensation fra denne regel. Det var grunden til, at regeringen ikke fremsatte forslag, da den på et ganske sent tidspunkt var nået frem til sin indstilling om, hvad dette i givet fald skulle beløbe sig til.

Ordføreren for forespørgerne (Aksel Larsen): Jeg beklager meget, at statsministeren i så ringe grad gik ind på den begrundelse for forespørgslen, jeg er fremkommet med her. Det kunne dog ellers have været ønskeligt.

Jeg bestrider naturligvis ikke hans fremstilling af, at der er tilfælde, hvor man har ladet finansudvalget foretage sådanne bevillinger og også derved foretage visse ændringer af visse love. Jeg gør imidlertid opmærksom på, at dette ikke kan anvendes i en sag som denne. De tilfælde, han nævnte, det var 21. maj i år, det var 15. november 1967, det var januar 1967. Jeg tillader mig at erindre statsministeren om, at det var tidspunkter, hvor folketinget var inde, havde arbejdsperioder og holdt møder mindst 4 dage om ugen; der var altså rig mulighed for at få sagen behandlet i folketinget, og det turde dog være noget andet. Det er noget, der i og for sig ligger på linje med det, som foregik, da man

[Aksel Larsen.]

på finansloven forøgede bevillingen til landbrugets dispositionsfond med 177 mill. kr. Det var en art lovgivning på finansloven, men det blev ført igennem folketinget, blev afstemt dér, og det er ganske givet, at hvis noget parti eller noget medlem af folketinget havde ønsket de pågældende bevillinger behandlet i folketinget henholdsvis i januar 1967, i november 1967 eller den 21. maj i år, så havde det været muligt.

Jeg må erindre om — det er naturligvis ikke alle her, der kan være orienteret om det — at i de syv lange år, vi havde forfatningskommission, rejste jeg gang på gang i forfatningskommissionen spørgsmålet om grundlovens § 46, der fastslår, at bevillinger kun kan gives af folketinget. Jeg sagde, at dette strider jo imod den indarbejdede praksis og imod folketingets finansudvalgs praksis, og gang på gang rejste jeg spørgsmålet, om man ikke burde ændre grundloven, så den var i overensstemmelse med den efterhånden almindeligt anerkendte praksis. Det var der ingen, der ville være med til, og jeg sagde da til forfatningskommissionen, at det ville naturligvis få konsekvenser, ikke fordi jeg er en stivstikker, der partout skal overholde hvert eneste bogstav i en lov, men på den anden side: der skal være mening i galskaben. Og det førte til, at vi, efter at forfatningsrevisionen var gennemført og grundloven i dens nuværende skikkelse var trådt i kraft, fik en aftale om, at finansudvalgets aktstykker i god tid, før finansudvalget behandlede dem, skulle være partierne og så vidt muligt alle folketingsmedlemmer, der var interesserede, i hænde, således at man havde en mulighed for at gøre indsigelse, at sige: det dér bevillingsandragende vil vi have op i folketinget. Det er min opfattelse, at en sådan praksis ville være rigtig, at den ville bevirke, at den indarbejdede praksis i finansudvalget stemte med grundlovens ord om folketingets bevillingsret.

I dette tilfælde foretrak regeringen at komme på et tidspunkt, hvor folketinget ikke var samlet til en arbejdsperiode, hvor den kunne forudse, at det ikke blev samlet til arbejds møde, selv om det rent formelt var i samlingen, da samlingen varer hele folketingsåret, og den kom til finansudvalget. Jeg var bekendt med aktstykket i forvejen,

og jeg havde overvejet, om det kunne være nødvendigt højtideligt at gøre finansudvalget opmærksom på, at den sag kunne finansudvalget ikke afgøre, at den ville jeg kræve i folketinget, men jeg ræsonnerede som så: det er ganske givet, at et stort mindretal i finansudvalget vil være modstander af det dér, og det er utænkeligt, at finansudvalgets flertal over for et stort og kompakt mindretal vil gennemføre en bevilling af denne størrelsesorden, og som oven i købet indebærer en lovændring. Derfor foretog jeg mig ikke noget formelt. Jeg er vidende om gennem referat fra finansudvalgsmedlemmer, at det i selve finansudvalgets møde blev erklæret højt og tydeligt, at denne praksis var ulovlig, at finansudvalget ikke havde kompetence til at godkende bevillingen på de 100 mill. kr. til landbrugets dispositionsfond, men det satte finansudvalgets flertal sig ud over. Jeg er nødt til i samme forbindelse at sige, og det ved jo enhver, og det ved statsministeren også godt, at hvis man havde povet at komme til folketinget med et forslag om en bevilling til landbrugets dispositionsfond eller et hvilket som helst andet formål og sagt: vi aner ikke, hvordan vi er nået frem til dette tal, vi er bare blevet enige med nogle anonyme mennesker om, at der skal bruges 125 mill. kr., og det forlanger vi — så ville folketinget have rejst børster og sagt: det vil vi ikke være med til. Det mindste, regeringen kunne have gjort, var dog at komme med beregninger over, hvorledes den var nået frem til dette tal, men det gjorde regeringen ikke, og som vi hørte af landbrugsministeren forleden, var regeringen ikke i stand til det, landbrugsministeren var i hvert fald ikke i stand til det; han kunne kun henvise til et samlet tal, han havde fået opgivet som skøn af regeringens økonomiske sekretariat. Finansudvalget burde ikke have ladet sig nøje med det, men det var flertallet i finansudvalget altså tilfreds med. Folketinget burde ikke lade sig nøje med noget sådant og ville ikke have ladet sig nøje med noget sådant. Og jeg gentager: statsministeren ved udmærket vel, at hvis man var kommet med et sådant bevillingsandragende til folketinget enten som forslag til en lovændring eller som forslag til tekstanmærkning på finansloven, så ville folketinget have sagt: det dér nægter vi at tage

[Aksel Larsen.]

stilling til, før man er kommet med en begrundelse for, at denne bevilling bør ydes, og at dette er det rigtige beløb.

Så er der spørgsmålet om folketingets stilling til disse problemer og disse principper i øvrigt. Det er rigtigt, at der ikke af folketinget er fastsat nogen retningslinjer, der er ikke givet nogen fuldmagter, der er ikke givet nogen begrænsninger, men det fremgår ikke deraf, at så længe sådanne retningslinjer ikke findes, må regeringen skønne, hvad der er rigtigt. Hvis man skulle henholde sig til det, ja, så måtte man jo anerkende det, statsministeren har skrevet til mig, at enhver minister har ret til, blot folketingets finansudvalgs flertal godkender det, at afholde en hvilken som helst udgift, uanset om det er noget, der nogen sinde har været lovgivet om. Det kan man naturligvis ikke. Men jeg tror, det er klogt at tænke på, hvad der er sagt i folketinget om disse spørgsmål, om folketingets bevillingsret, om grænser for, hvad finansudvalget kan og bør gøre. Og dér er jeg så heldig, at jeg er i besiddelse af udtalelser fremsat af fremtrædende politikere, fremtrædende medlemmer af folketinget fra alle partier, udtalelser, som ligger på linje med det, forespørgerne her forfægter.

Den 21. november 1963 behandlede folketinget et lovforslag om udbygning af statens seruminstitut. Det var en sag, der havde været i finansudvalget, og finansudvalget havde nægtet at tiltræde bevillingen, idet finansudvalget sagde, at både af principielle grunde og på grund af bevillingens størrelse er dette en folketingssag, og det kan vi ikke tage stilling til, og det vil vi ikke tage stilling til. Socialdemokratiets ordfører ved første behandling i folketinget, hr. Kaj Andresen, sagde bl. a. følgende — det står i Folketings-tidende for 1963-64 sp. 1256:

„Det haster altså med at få nye lokaler, og det skal anerkendes, at det nedsatte udvalg har arbejdet hurtigt. Jeg vil gerne understrege, at når finansudvalget — efter i sommer at have fået forelagt et aktstykke fra indenrigsministeren med anmodning om penge til detailprojektering — ikke tiltrådte ansøgningen, men nøjedes med at bevilge et mindre beløb til skitseprojektering, var det ikke på grund af modstand mod et nyt institut.

Indstillingen i finansudvalget var den, at de økonomiske rammer for en fuld udbygning af seruminstitutet var af en sådan størrelsesorden, at sagen burde behandles som et lovforslag.“

Altså, hr. Kaj Andresen refererede fra finansudvalget på det samlede finansudvalgs vegne, at her spiller også størrelsen af bevillingen en rolle.

Venstres ordfører, hr. Damsgaard, sagde i tilslutning hertil — det kan også læses i Folketingstidende for 1963-64, i dette tilfælde sp. 1258:

„I juni måned i år forelagde den højtærede indenrigsminister finansudvalget en ansøgning om 26,4 mill. kr. til udvidelse af seruminstitutet. Sagen drøftedes i udvalget, men der blev hurtig enighed om, at denne store sag burde henvises til behandling i folketinget.“

I 1963, den 18. januar, behandlede folketinget et forslag fra det konservative folkeparti om en ministersvarlighedslov. Ordføreren var hr. Ninn-Hansen, den nuværende forsvarsminister, og han udtalte — det kan ses i Folketingstidende for 1962-63 sp. 2132:

„Jeg forstod på finansudvalgets formand, at efter hans opfattelse var en godkendelse fra finansudvalgets flertal tilstrækkelig, og at det var nogenlunde det samme, som hvis tingets flertal havde godkendt det.“

— det drejer sig altså om en bevilling —

„Finansudvalgets formand tænkte vel navnlig på det politiske ansvar, men måske også på det retlige ansvar, der kan være i den forbindelse. Jeg tør ikke i dag gå så langt, som finansudvalgets formand gør. Jeg tør ikke sige, om vi i dag har en statsretlig praksis, så man kan sige, at ministeren er ansvarsfri i retlig betydning, hvis finansudvalgets flertal har godkendt hans bevillingsansøgninger.“

Det forekommer mig, at den nuværende forsvarsminister dengang gik langt længere, end jeg er gået nu. Han talte faktisk om at gøre retligt ansvar gældende mod en minister, selv om han skulle have haft tilslutning fra folketingets finansudvalg. Hvis folketinget derpå ved tillægsbevillingsloven forkastede bevillingen, så skulle der kunne gøres retligt ansvar gældende. Ja, forsvarsministeren sagde ikke dengang helt præcist,

[Aksel Larsen.]

at sådan burde det være, men han var i hvert fald mildt sagt stærkt i tvivl, og da den daværende justitsminister, hr. Hans Hækkerup, havde sagt, at han var nu ikke sikker på, at hr. Ninn-Hansens opfattelse var helt rigtig, så gentog hr. Ninn-Hansen, den nuværende forsvarsminister, sin udtalelse — det kan ses i sp. 2166 for det pågældende år. Han sagde:

„Den højtærede justitsminister tør altså sige i dag, at hvis finansudvalgets flertal har givet tilslutning, så er ministeren ansvarsfri. Jeg tør ikke gå så langt, men det er i hvert fald det standpunkt, den højtærede minister indtager. Det er ikke et standpunkt, han kan støtte på grundlovens ord og bestemmelser.“

Statsministeren nævnte forespørgselsdebatten den 26. november 1958; det var en forespørgsel stillet af venstre og de konservative, en forespørgsel som protest mod bevillinger i finansudvalget. Venstres ordfører var hr. Henry Christensen, som dengang sagde, at ganske vist var det en anerkendt praksis, at finansudvalget kunne bevilge, men — tilføjede han — det er klart, at man skal være forsigtig, når det er større bevillinger. Jeg går ud fra, at hr. Henry Christensen er enig med mig i, at en bevilling på 125 mill. kr. må karakteriseres som en af de større bevillinger. Men hr. Henry Christensen gjorde os allesammen den tjeneste, at han støttede sig på Bertel Dahlgaard, som havde haft 3 artikler i Politiken, og fra en artikel i Politiken den 22. juli 1953 citerede hr. Henry Christensen i den pågældende forespørgselsdebat følgende udtalelse af Bertel Dahlgaard:

„Problemet er, hvor grænsen går for, hvad der bør kunne afgøres i finansudvalget, og hvad der — på grund af sagens vigtighed — bør henvises til afgørelse i selve folketinget med dens offentlige forhandling som baggrund. På dette punkt må det erkendes, at regeringen ofte vil have en tilbøjelighed til at gå ud over den naturlige grænse, fordi den finder det bekvemt at undgå fremsættelse af lovforslag med den deraf følgende offentlige diskussion. Ikke mindst den nuværende regering er gået vidt i så henseende, og det er mere end én gang, det har været drøftet med ministre, om ikke en sag, der er frem-

sendt til finansudvalget, burde henvises til fremsættelse som lovforslag i tinget.“

Den daværende undervisningsminister, altså undervisningsministeren i 1958, hr. Jørgen Jørgensen, sagde i debatten — det kan ses sp. 1027 i Folketingstidende for 1958-59:

„Min konklusion bliver således, at jeg er principielt enig i, at større bevillingsforslag bør gennemføres ved lov, men at jeg må mene, at bevillingens størrelse ikke kan være ene afgørende, idet afgørelsen må bero på et konkret skøn i hvert enkelt tilfælde under hensyntagen til samtlige foreliggende omstændigheder.“

Ja, det er naturligvis både på den ene side og på den anden side, men dels har vi her en stor bevilling, dels må man tage de foreliggende omstændigheder i betragtning: at det drejer sig om noget, regeringen har syslet med siden februar måned og ikke er kommet i folketinget med inden 31. marts, og at det drejer sig om en bevilling, der er lovbestemt, og som kun kan forøges ved, at man ændrer den pågældende lovparagraf, eller ved at folketinget godkender den gennem forudgående beslutning om, at bevillingen forøges.

I den samme debat havde de konservative naturligvis også en ordfører; det var den nuværende justitsminister. Ja, jeg må desværre oplæse et lidt længere citat af den nuværende justitsministers udtalelser. Han sagde — det står i Folketingstidende for 1958-59, sp. 1037-38:

„Denne praksis med at afholde udgifter på forventet tillægsbevilling i henhold til finansudvalgets tiltræden er jo en gammel praksis her i landet, og det kan vist ikke nægtés, at fremgangsmåden har taget et videre og videre omfang. Når udvidelsen af denne praksis finder sted som følge af, at en minister for finansudvalget forelægger spørgsmål, som han i og for sig i henhold til sin administrative myndighed selv kunne afgøre, er der ingen forfatningsmæssige betænkeligheder derved. Det er i så fald heller ikke noget indgreb i folketingets beføjelse.

Anderledes er det derimod, hvis der for finansudvalget forelægges forslag, der burde have været fremmet som lovforslag.“

Jeg går ud fra, at justitsministeren er

[Aksel Larsen.]

enig med mig i, at en ændring af en gældende lov bør fremsættes som lovforslag i folketinget.

„I så fald . . .“

— det er justitsministeren, der fortsatte således i 1958 —

„foreligger der en tilsidesættelse af tingets beføjelser. Forholdet er nemlig det, at behandlingen af en sag i finansudvalget — og det gælder, selv om sagen af finansudvalgsmedlemmerne forelægges for deres respektive partier — ikke kan erstatte behandlingen i tinget. Behandlingen i tinget er som følge af de regler, der er foreskrevet for lovforslags behandling, langt mere grundig, end behandlingen i finansudvalget kan være. Behandlingen i tinget er offentlig, mens den i finansudvalget ikke er det, og ikke alle partier er repræsenteret i finansudvalget, hvorved de partier, der ikke er repræsenteret i finansudvalget, ingen lejlighed får til at være med ved behandlingen af den pågældende sag.“

Den socialdemokratiske ordfører, hr. Kolbjørn, sagde — det kan ses sp. 1243 i Folketingstidende for 1953-54:

„Spørgsmålet om lovgivning på finansloven, altså gennem tekstanmærkninger, er så gammelt som vor frie forfatning og har været diskuteret gang på gang. Men det er ikke et finansudvalgsspørgsmål. Det er en sag, tinget afgør ved afstemning om finansloven. Betænkeligere må lovgivning gennem tillægsbevillingsloven, altså i første omgang ved et af finansudvalget tiltrådt aktstykke, forekomme.“

Og endelig igen hr. Bertel Dahlgaard, Folketingstidende for 1953-54, sp. 1276:

„Samtidig må overvejelser foregå vedrørende finansudvalgets arbejdsform. Jeg tror for mit vedkommende, at den diskussion, der har været ført her, må have bidraget til at skille avnerne fra kernen i den kritik, der er fremkommet på dette område. For det første bør der drages en snævrere grænse for, hvad finansudvalget kan give forhåndstilslutning til. Adskillige betydningsfulde sager, som skiftende regeringer har haft en tilbøjelighed til at søge parlamentarisk dækning for gennem finansudvalgets tilslutning, må fremtidig forelægges her i salen, enten på selve

finanslovforslaget eller ved særlige lovforslag, så muligheden for offentlig meningsudveksling er til stede.“

Ja, denne udtalelse af hr. Bertel Dahlgaard er fremsat netop på baggrund af den diskussion, vi havde haft i forfatningskommissionen, og det spørgsmål, der var rejst, drejede sig om: hvordan bringer vi så også praksis i en nogenlunde formel overensstemmelse med den affattelse, grundloven har?

Jeg tror, at alt dette tilstrækkeligt indicerer, at det, man har foretaget sig her, mildt sagt i hvert fald er på grænsen af det tilladelige, og det understreger nødvendigheden af, at folketinget nu ikke nøjes med at kigge på en praksis, der har været anvendt fra tid til anden, og ikke nøjes med at være opmærksom på, hvad der er sagt af det ene og det andet parti og af repræsentanter for alle partier her i folketinget ved forskellige lejligheder, men at folketinget virkelig giver sig til at drøfte sagerne og forfatter visse retningslinjer for, hvorledes man skal forfare. Jeg går ud fra, at disse retningslinjer kommer til at indeholde bestemmelser om, at i hvert fald lovændringer, hvis det på nogen som helst måde er muligt, eller rettere sagt, hvis det ikke er fysisk umuligt, kun kan foretages af folketinget.

Ja, og så må jeg gøre en tilføjelse. Det har måske principielt ikke så meget med sagen at gøre, men praktisk spiller det en uhyre stor rolle. Det er nemlig spørgsmålet om regeringens hensigt med her at gå til finansudvalget, regeringens hensigt med ikke at ville gå til folketinget. Vi har fået en forklaring på, hvorfor man ikke inden 31. maj kom og ansøgte om den pågældende bevilling eller foreslog loven ændret. Jeg ved ikke, om begrundelsen er helt korrekt, men lad nu det være. Jeg ved i hvert fald, at folketingets flertal, eller jeg kan i hvert fald sige, at mit parti ville ingeniende have påberåbt sig aftalen om 15. marts som sidste dato for fremsættelse af regeringslovforslag. Det har alle dage været forudsætningen for denne aftale, at i presserende tilfælde, eller når der opkom noget nyt, måtte regeringen naturligvis have lov til at komme med lovforslag. Og det blev, hvis jeg ikke husker meget fejl, også praktiseret i foråret 1968. Men vi har altså fået den forklaring nu, at det var, fordi regeringen havde så dyb

[Aksel Larsen.]

respekt for datoen den 15. marts. Når regeringen og når landbruget kunne vente til den 3. september, spørger jeg statsministeren: hvorfor kunne landbruget så ikke vente til den 1. oktober? Var det nødvendigt at gennemføre dette i finansudvalget på dettes lukkede møde og med et ret knebent flertal 4 uger før folketinget trådte sammen? Det er det, der efter min mening skærper og må skærpe kritikken af regeringens og finansudvalgets flertals optræden i denne sag, og derfor kan jeg ikke godkende en væsentlig del af statsministerens svar til mig, men jeg kan naturligvis erklære mig enig med statsministeren i, at det bedste, folketinget kan gøre, er nu at finde ud af, hvorledes man skal fastlægge en praksis for fremtiden.

Jeg siger igen: det er ikke juridiske professorer eller folk uden for tinget, der skal fastlægge, hvorledes tinget fortolker gældende lovgivning, og hvilken praksis tinget vil fastlægge. Det er folketinget selv, der skal gøre det; folketinget er alene suverænt. Jeg vil samtidig sige, at det er noget bedrøveligt, at ikke folketinget som helhed har reageret mod det, der skete her, men i hvert fald må folketinget på den givne foranledning finde former, hvorunder det kan beskæftige sig med sagen og optrække visse retningslinjer for, hvorledes man bør forfædre i fremtiden. Der er statsministeren enig med mig, og jeg håber, at vi også kan blive enige om, hvorledes en sådan behandling skal foregå. Det kan naturnødvendigt ikke foregå i et folketingsmøde, men vi finder jo nok ud af, hvordan vi skal gøre det.

Lysholt Hansen: Ud fra mit kendskab til finansudvalgets arbejde og den bevillingspraksis, der er institueret, vil jeg ikke tro, at regeringen er kommet i strid med stk. 2 i grundlovens § 46 med sin ansøgning om på forventet efterbevilling ved tillægsbevillingslov at måtte udrede et beløb på 125 mill. kr. til landbruget.

De 100 mill. kr. af det ansøgte beløb, hvorom tvivlen er rejst, blev foreslået tilført landbrugets dispositionsfond, hvis beløbsramme ganske vist, som rigtigt fremhævet af hr. Aksel Larsen, ved lov om afsætning af danske landbrugsvarer i henhold til § 7, stk. 2, er fastsat til det ganske konkrete

beløb 150 mill. kr., og dette beløb er også opført på finansloven, men det vil efter min bedømmelse kunne ændres ved tillægsbevillingslov. Men da der er tale om ændring af et beløb, der er fastsat ved lov, måtte regeringen efter min bedømmelse have fulgt den sædvanlige praksis ved ændring af en lov, nemlig at stille forslag til en tekstanmærkning, der klart angav, hvilken lov og hvilken paragraf man ønskede ændret, eller man burde have imødekommet vort klart udtalte ønske om at fremsætte forslag her i tinget om den ønskede bevilling.

Havde regeringen fulgt fremgangsmåden med ændring af loven ved tekstanmærkning, ville jeg uden at være sagkyndig på det statsretlige i sagen tro, at regeringen havde haft det formelle i sagen i orden. Men jeg må rigtignok tilføje, at det formelle i denne sag for mit parti er mindre væsentligt end den kendsgerning, at regeringen blankt afviste et ønske fra to partier i finansudvalget, repræsenterende 74 af folketingets 179 medlemmer, om at få ansøgningen behandlet i folketinget gennem et lovforslag. Det er, så vidt jeg kan huske, og så vidt jeg har kunnet søge mig frem til, et helt klart brud med hidtidig politisk praksis, og det er den kraftigste bebrejdelse, vi retter mod regeringen. Vi betragter det som en hån mod oppositionen og imod folketinget, at regeringen i kraft af sit folketingsflertal gennemfører en bevilling på 100 mill. kr., uden at der åbnes mulighed for, at folketinget får adgang til på rent sagligt grundlag at bedømme rimeligheden i en sådan bevilling.

Når jeg tænker på de taler, statsministeren i tidens løb har holdt om nødvendigheden af det samarbejdende folkestyre, står jeg uforstående over for, at statsministeren har villet lægge navn til simpelt hen at gennemføre et diktat, hvorom der hverken kunne forhandles, ej heller fås oplysninger. De smukke ord om samarbejdsvilje, statsministeren fremførte i åbningstalen, får på denne baggrund en meget hul klang. Jeg spørger statsministeren: anser statsministeren det virkelig for en rimelig handlemåde over for befolkningen og folketinget, at regeringen bag lukkede døre forhandler sig til rette med et enkelt erhverv om en bevilling af denne størrelse for derefter at gennemføre den uden nogen form for oriente-

[Lysholt Hansen.]

ring om, hvorledes man er nået frem til det beløb, man søger?

Ud fra en dyb forståelse af de vanskeligheder, landbruget gennem en årrække har måttet virke under og stadig er stillet over for, har vi i socialdemokratiet medvirket til gennemførelse af den lovgivning og de bevillinger, der har været nødvendige for at hjælpe landbruget igennem, hvad vi alle håbede kun skulle være en overgangsperiode. Jeg vil gerne sige, at denne indstilling har vi stadig, og derfor beklager vi, at regeringen ikke har været villig til at vise en sådan åbenhed omkring beregningsgrundlaget for støtten til landbruget, at vi har haft mulighed for en stillingtagen.

Da folkettinget i foråret skulle fastsætte det beløb, der skulle ydes landbruget for tab ved devalueringen, var vi klar over, at dette beløb måtte bero på et skøn, der først efter nogen tid ville kunne efterprøves. Ved denne lejlighed fik folkettinget dog stillet regeringens beregningsgrundlag til rådighed, men regeringen afslog vort ønske om pr. 1. juli at lade efterprøve, om det fastsatte beløb var det rigtige. Da vi ikke kunne få dette ønske imødekommet, måtte vi undlade at stemme for bevillingen på de 177 mill. kr., der da blev ydet landbruget.

Næste fase var udskydelsen af landbrugets afregningsfrist for moms, som betød en likviditetsforøgelse for landbruget på 320 mill. kr., en udskydelse, der blev gennemført administrativt, og så kom endelig her kort tid før folketingets åbning ansøgningen til finansudvalget om 100 mill. kr. til landbruget som erstatning for, at landbruget efter aftale med regeringen havde undladt at søge monopoltilsynets tilslutning til forhøjelse af hjemmemarkedspriserne i henhold til stigningen i landbrugets produktionsomkostninger fra midten af 1967. Landbrugsministerens ansøgning var ikke bilagt nogen form for dokumentation vedrørende beløbets størrelse, og som det fremgik af forhandlingerne her i tinget i fredags, var det os ikke muligt i finansudvalget at

få det mindste at vide om beregningsgrundlaget for det ansøgte beløb.

Lad mig sige til såvel statsministeren som landbrugsministeren, at det er socialdemokratiets opfattelse, at regeringen gør landbruget en bjørnetjeneste ved en sådan handlemåde. Der er ingen grund til, at der kastes et odiøst skær over støtten til landbruget ved at nægte at lade den forhandle for åbent tæppe her i folkettinget. Jeg tror, at der både i folkettinget og i befolkningen vil være en sådan forståelse for landbrugets økonomiske vanskeligheder, at et veldokumenteret ønske om støtte vil kunne finde fuld forståelse. Ingen — heller ikke regeringen — er tjent med, at folkettinget skal bevilge beløb af en sådan størrelse på grundlag af et blot og bart skøn.

Den eneste oplysning, der var i regeringens ansøgning til finansudvalget, var, at man efter forhandling med landbruget ansatte erstatningsbeløbet til 125 mill. kr.

I finansudvalgets møde den 3. september havde vi først samråd med statsministeren, hvor vi anmodede om at få offentliggjort eller i hvert fald få oplysninger om indholdet af embedsmandsrapporten om landbrugets forhold. Jeg beklager, at vi ikke kunne få disse oplysninger. Men jeg gjorde i den forbindelse statsministeren opmærksom på, at vi måtte forlange ansøgningen om de 125 mill. kr. behandlet som lovforslag her i folkettinget for at få klarhed over beregningsgrundlaget. Statsministeren oplyste, at der i den embedsmandsrapport, der var afgivet, ikke var noget, der kunne indvirke på de 100 mill. kr. Vi måtte derfor gå ud fra, at der forelå et nøje beregningsgrundlag for de 125 mill. kr. Ved det umiddelbart efterfølgende samråd med landbrugsministeren om ansøgningen virkede det derfor højst overraskende, at det ikke var muligt at få besked om beregningsgrundlaget, ligesom det måtte forekomme helt uforståeligt, at landbrugsministeren afviste at fremsætte lovforslag om bevillingen. Da sagen efter regeringens ønske skulle færdigbehandles i finansudvalgets møde samme dag, og da vi

[Lysholt Hansen.]

ikke kunne få yderligere oplysninger om beregningsgrundlaget, måtte vi naturligvis stemme imod bevillingen.

Gennem en årrække har de nuværende regeringspartier helt på linje med os andre været af den opfattelse, at lovgivning over tillægsbevillingsloven kun måtte finde sted i ganske særlige tilfælde, hvor praktiske hensyn gjorde det vanskeligt at få indføjet nødvendige ændringer i bestående love. Finansudvalget har derfor også — med godt resultat — over for skiftende finansministre draget omsorg for, at tekstanmærkninger, der er gået igen år efter år i finansloven, er blevet indarbejdet i de love, hvor de hører hjemme. Og den linje tror vi at man må fastholde. Men i dette tilfælde var der overhovedet ingen acceptabel grund for gennem finansudvalget at ændre den beløbsramme, der i loven er fastsat for dispositionsfonden. Jeg må derfor spørge statsministeren, for det første: af hvilken grund ønskede regeringen ikke at afvente folketingets sammentræden for så ved lovforslag at søge den ønskede bevilling?

Jeg spørger yderligere: manglede landbrugets dispositionsfond disponibel kapital til løsning af de opgaver, den i henhold til retningslinjerne for fondens anvendelse var i gang med at løse? Ansøgningen blev tiltrådt af regeringsflertallet den 3. september, og jeg spørger statsministeren: var dispositionsfondens kasse på daværende tidspunkt tom eller så nær tom, at man måtte standse igangværende virksomhed, hvis fonden ikke blev tilført de 100 mill. kr., inden folketinget ved lov kunne tilføre fonden ny kapital?

Jeg spørger direkte statsministeren eller, hvis ikke han kan svare, landbrugsministeren: hvor mange penge rådede dispositionsfonden over, da bevillingen blev gennemtruffet i finansudvalget? Og jeg spørger yderligere: hvilke opgaver måtte udskydes, hvis man skulle afvente folketingets behandling af sagen?

Endelig vil jeg gerne også vide: var det et krav fra landbrugsorganisationerne, at forslaget gennemførtes netop på daværende tidspunkt 1 måned før det kunne have gennemgået en rimelig behandling her i tinget?

Folketinget må have besked på disse spørgsmål for at kunne bedømme, hvor ri-

meligt eller hvor urimeligt det var, at regeringen nægtede at imødekomme vort ønske om den folketingsbehandling, der ville have givet os mulighed for gennem et udvalgsarbejde at få efterprøvet det skøn, som landbrugsministeren i fredags oplyste at ansøgningen alene hvilede på.

Jeg må også bede statsministeren oplyse folketinget og offentligheden om de overvejelser, regeringen har gjort sig med hensyn til den indflydelse, det kan få på pristallet, at landbruget får denne støtte i form af et direkte tilskud til dispositionsfonden i stedet for ved en regulering af hjemmemarkedspriserne. I ansøgningen til finansudvalget anføres det, at regeringen ved sin tiltræden var stærkt interesseret i at holde prisniveauet i ro, og at man derfor havde formået landbruget til ikke at søge hjemmemarkedspriserne reguleret på denne side af 1. marts 1969. Jeg må derfor bede statsministeren om at gøre rede for, hvad den aftale, der er sluttet med landbruget, i virkeligheden indeholder, og jeg beder om, at vi får en fyldig og grundig redegørelse for de forhandlinger, der er ført, og det resultat, de førte til. Da vi ikke har kunnet få oplysningerne på anden måde, beder jeg statsministeren oplyse, hvilket beløb landbruget krævede for at udskyde forhøjelsen af hjemmemarkedspriserne.

Vi har fået oplyst, at det økonomiske sekretariat, inden regeringen gik i forhandling med landbruget om beløbets størrelse, havde afgivet et skøn, der sagde, at erstatningsbeløbet ville ligge mellem 100 og 150 mill. kr. Efter dette skulle der altså være en skønsmargen på 50 mill. kr. Jeg spørger statsministeren direkte: har regeringen overhovedet ikke ladet foretage talmæssige beregninger eller fra det økonomiske råd modtaget talmæssige beregninger, der gav regeringen mulighed for at bedømme dette skøns rigtighed, og i benægtende fald, hvorfor ikke? Finder statsministeren ikke, at regeringen og den minister, under hvis ressort sagen hører, har pligt til over for folketinget at oplyse om de beregninger, der ligger til grund for en ansøgning om en bevilling af en sådan størrelse? Det kan ikke være statsministerens mening og regeringens mening, at der skal handles på et så løst grundlag med skatteborgernes penge. I hvert fald kan folketinget ikke lægge navn

[Lysholt Hansen.]

til, at der på denne måde handles i blinde, og det må være regeringens og den ansvarlige ministers opgave at give sådanne oplysninger, at folkettinget kan træffe beslutning på et saglig forsvarligt grundlag.

Som jeg nævnte til indledning, kan den formelle side af denne sags behandling som nævnt af hr. Aksel Larsen nok give anledning til overvejelser af, om der kan og bør fastlægges faste regler, eller fastere regler, for finansudvalgets bevillingspraksis. Og fra socialdemokratiets side deltager vi gerne i drøftelser, der kan hindre, at folkettinget i fremtiden bliver udsat for tilfælde som det, vi behandler i dag. Men efter vor opfattelse er sagens reelle indhold af en så afgørende betydning, at det ikke kan skubbes i baggrunden af en diskussion om formalia. Vi afventer derfor med megen interesse de oplysninger, statsministeren og landbrugsministeren i dag vil give folkettinget, og de svar, jeg må forvente at få på de spørgsmål, jeg har stillet de to ministre.

Jørgen Jensen: Jeg takker statsministeren for den redegørelse, han har givet over for folkettinget i dag, og jeg kan tilføje, at det konservative folkeparti kan tiltræde denne redegørelse. Jeg skal derfor kun knytte nogle få yderligere bemærkninger dertil.

Det reelle indhold og rækkevidden af de regler, der er indeholdt i grundlovens § 46, har, som vist alle ved, i hele folkestyrets tid været genstand for mange drøftelser og mange overvejelser. I denne problematik har naturligt nok juridiske eksperter i forfatningsret og i finansret deltaget. Så vidt jeg kan se, foreligger de seneste udtalelser fra denne side om disse spørgsmål i de to responsa, som professorerne Alf Ross og Max Sørensen afgav i 1963, og som er trykt i Folketings Tidende 1962-63, tillæg B. sp. 995 ff. Men spørgsmålet om bevillingsretten, specielt finansudvalgets placering over for regeringen og over for folkettinget, har naturligvis også ofte været diskuteret her i salen. Hr. Aksel Larsen har i dag nævnt mange eksempler herpå. Herigennem er der ydet væsentlige og værdifulde bidrag til problemets afklaring, og jeg mener, at der har udkrystalliseret sig en forfatningsretlig sæd-vane ikke mindst gennem disse diskussioner. Jeg skal ikke her komme ind på det histori-

ske forløb heraf, men jeg ville gerne ganske kort resumere, hvorledes den forfatningsmæssige situation og den forfatningsretlige situation forekommer mig at være i dag.

En minister kan øjensynlig uanset de begrænsende bestemmelser, som angives i grundlovens § 46, afholde udgifter, som ikke er opført på finansloven, og før en tillægsbevillingslov er vedtaget, når blot finansudvalgets samtykke til afholdelse af udgiften er givet. Der synes ikke at være nogen videre begrænsninger i denne ret hverken beløbsmæssigt eller f. eks. i relation til udgiftens mere eller mindre hastende karakter eller dens nødvendighed. En minister synes at være, i overensstemmelse med denne sædvaneret, fri for ansvar, hvis han har afholdt udgifter, som er bevilget af finansudvalget. Han har, når dennes samtykke foreligger, ikke alene skaffet sig politisk dækning; han har antagelig også fået den egentlige ret til at afholde udgiften.

Jeg tvivler imidlertid ikke om, at der i alle grupper her i folkettinget er et stærkt ønske om, at denne ret skal bruges med måde. Også det konservative folkeparti ser naturligvis helst, at navnlig store udgiftsposter hviler på en vedtagen lov og er opført på finansloven, før de afholdes. Dette gælder ganske særligt store investeringsudgifter, som ofte strækker sig over flere år, og som desuden som regel trækker øgede driftsudgifter med sig.

Folkettinget har tidligere drøftet, om det var muligt at finde holdbare kriterier for, hvornår et bevillingstilsagn fra finansudvalget var tilstrækkeligt, og hvornår en formelig lov eller i hvert fald en behandling i folketingsalen var nødvendig. Jeg kan her hen-vise til den betænkning og indstilling, som i 1955 blev afgivet af et særligt folketingsudvalg, og som er trykt i Folketings Tidende 1954-55, tillæg B. sp. 685-690. Dengang gav udvalget op over for problemerne og fandt ingen løsning bl. a. på dette spørgsmål — der var også andre spørgsmål til behandling dengang — men en nærmere afklaring af disse vigtige spørgsmål kan være tiltrængt; det indrømmer jeg meget gerne.

Statsministeren har i dag i sin redegørelse givet udtryk for, at regeringen gerne ser dette problem genoptaget og overvejet på ny, hvis folkettinget ønsker det. Det forstår jeg at hr. Aksel Larsen også gerne ser.

[Jørgen Jensen.]

Mit parti vil selvsagt med glæde deltage i sådanne parlamentariske overvejelser, og jeg tror, at vi nok kan finde en rigtig form derfor.

Til slut skal jeg, hvad angår den konkrete sag, som har givet anledning til forespørgslen, kun sige, at forslaget om at stille 100 mill. kr. til rådighed for landbrugets dispositionsfond var et led i den stabiliseringspolitik, som regeringen ønsker ført. Landbruget har ganske utvivlsomt haft ret til at få sine stigende omkostninger dækket ved en forhøjelse af hjemmemarkedspriserne. For at medvirke til, at den indtrufne prisstabilisering kunne fortsætte, foretrak regeringen at øge bevillingen til dispositionsfonden i stedet for at lade fødevarerpriserne stige. Mit parti synes, at dette er en fornuftig politik at føre i den givne situation.

Ib Thyregod: Således som dette spørgsmål er rejst fra forespørgernes side, angår problemet, vi behandler her i dag, i virkeligheden spørgsmålet om, hvorvidt den fremgangsmåde, som finansudvalget har anvendt, og som regeringen har anvendt i forbindelse med denne bevilling til landbruget, er forfatningsstridig.

Hr. Aksel Larsen har, særlig for så vidt angår den ene post på denne bevilling, nemlig de 100 mill. kr. til dispositionsfonden, rejst spørgsmålet, om bevillingen af dette beløb er grundlovsstridig, når situationen er den, at det er finansudvalget alene, der har truffet afgørelsen. Et tilsvarende spørgsmål er, så vidt jeg har forstået, ikke rejst med hensyn til bevillingen på de 25 mill. kr.

Må jeg først sige om dette spørgsmål, at der er her tale om en helt naturlig og helt rimelig bevilling. Baggrunden er, som det har været nævnt, at landbrugsorganisationerne under forhandlinger med regeringen har givet afkald på at stille krav om prisforhøjelser på hjemmemarkedet i tiden indtil 1. marts 1969. I forbindelse hermed blev der truffet aftale om, at statskassen til landbruget skulle udrede et beløb, som blev fastsat til de omtalte 125 mill. kr., med 100 mill. kr. til dispositionsfonden og 25 mill. kr. som tilskud i medfør af lov af 6. juni 1968. Det er denne aftale, som er truffet mellem regeringen og landbrugs-

organisationerne, som danner grundlaget for henvendelsen til finansudvalget om spørgsmålet. Det er en helt naturlig og rimelig baggrund, der foreligger for denne ansøgning.

Det spørgsmål, som først og fremmest er rejst, er imidlertid det principielle, nemlig spørgsmålet, om grundlovens § 46, stk. 2, bestemmelsen om, at ingen udgift må afholdes uden hjemmel i en af folketinget vedtaget finanslov eller en af folketinget vedtaget tillægsbevillingslov eller midlertidig bevillingslov, forhindrer, at finansudvalget gennemfører en sådan disposition, en sådan vedtagelse.

Jeg må her gøre gældende, at grundloven, således som jeg skal komme tilbage til det, er blevet ændret gennem en sædvaneret, så den faktisk har fået en tilføjelse om, at det dog kan ske med finansudvalgets samtykke, og jeg har forstået på hr. Aksel Larsens bemærkninger, at han i og for sig også er enig i, at der findes en sådan forfatningsretlig sædvane, men der er forskellige momenter i forbindelse med denne sag, som han særlig har fæstnet sig ved.

Et enkelt moment blev fremdraget, nemlig dette, at bevillingen var givet, mens folketinget ikke var inde, og ikke mens folketinget var samlet. Jeg tror imidlertid, man må sige, at hvis man gennemgår, hvad der foreligger om dette spørgsmål — og her tænker jeg ikke alene på den statsretlige teori, men også på udtalelser i folketinget — så vil man intetsteds finde, at der er opstillet nogen sondring med hensyn til finansudvalgets virksomhed, eftersom den foregår, mens folketinget er inde, eller den foregår under folketingets ferie. Fra den statsretlige teori kan jeg henviser til for det første professor Alf Ross' bog om statsforfatningsret, 2. bind, side 828, hvor han udtrykkeligt siger, at grundlovens § 46, 2. stk., er ved sædvane ændret, som om den havde tilføjelsen: „medmindre folketingets finansudvalg har givet sit samtykke“. Efter en lang gennemgang af disse spørgsmål når han til den konklusion, at en sådan tilføjelse rent faktisk er sket som sædvaneret. Ganske det samme siger professor Poul Andersen i Dansk Statsforfatningsret, side 386, hvor han skriver, at det er ingenlunde blot påtrængende, uforudsete udgifter, der kan afholdes på denne måde; men snart

[Ib Thyregod.]

sagt enhver udgift, som en minister anser for rimelig, kan efter denne praksis afholdes med tilslutning fra folketingets finansudvalg. Og ganske tilsvarende synspunkter findes anført af professor Poul Meyer i Festskrift til professor Poul Andersen, side 286. Jeg kunne nævne andre steder, men der er i hvert fald tre her inden for den statsretlige teori, der gør sig til talsmænd for den opfattelse, at der her foreligger en ganske klar sædvaneret.

Nu siger hr. Aksel Larsen, at det afgørende er ikke, hvad nogle juridiske professorer siger om disse spørgsmål, men det afgørende er, hvad folketinget siger, og hvad folketinget mener om dette spørgsmål, og jeg skal derefter vende mig til spørgsmålet om, hvilke udtalelser der er fremsat i folketinget om disse problemer.

Må jeg for det første nævne, at det første forslag til ministeransvarlighedslov, det lovforslag, som blev fremsat i 1939, og som skulle vedtages i forbindelse med grundlovsrevisionen af 1939, men som ikke blev gennemført, da grundloven faldt bort, omtaler dette spørgsmål og forudsætter, at der eksisterer en sådan praksis. Det er en gammel praksis, den går langt tilbage. Man kan se, at spørgsmålet har været fremme i forskellige sager, der har været ført for rigsretten, men på det tidspunkt er det altså ganske klart, at der eksisterer en sådan praksis. Grundloven er ændret gennem sædvaneret.

Hvis man så vender sig til den nugældende, den nu gennemførte ministeransvarlighedslov, som hr. Aksel Larsen var inde på, vil man se, at den for så vidt ikke udtrykkeligt omhandler spørgsmålet, men at man også her forudsætter, at en sådan praksis eksisterer. Jeg tror ikke, at de udtalelser, som hr. Aksel Larsen citerede, som forsvarsministeren skulle have fremsat i forbindelse med dette forslag, har noget med dette problem at gøre. Det er ikke spørgsmålet om det forfatningsmæssige, som forsvarsministeren har udtalt sig om i denne forbindelse.

Jeg kan også nævne, at problemet var fremme i forbindelse med den såkaldte Vagn Jensensag, og at der i den anledning blev indhentet udtalelser dels fra professor Max Sørensen, dels fra professor

Alf Ross, udtalelser, som findes optrykt i Folketingstidende 1962-63, tillæg B. Jeg vil gerne fra professor Max Sørensens responsum citere en lille smule af det, som vedrører folketingets relation til disse spørgsmål. Professor Max Sørensen siger her sp. 1040 og følgende spalter, at spørgsmålet om denne praksis var fremme under forfatningsrevisionen, således som også hr. Aksel Larsen nævnedet det.

Man foreslog i 1938 en tilføjelse til den daværende bestemmelse, hvor der siges:

„I tilfælde, hvor det efter forholdene skønnes påkrævet at afholde en udgift på forventet efterbevilling, kan regeringen indhente tilslutning hertil hos den forenede rigsdags finansudvalg.“

Det siges i bemærkningerne til forslaget:

„Da erfaringen viser, at det under forskellige forhold kan være nødvendigt eller dog formålstjenligt at afholde en udgift, der ikke er særlig bevilget i finansloven, eller som går ud over, hvad der var påregnet f. eks. ved fremskyndelsen af arbejde, har man ved en tilføjelse til § 48 foreslået at grundlovsfæste den bestående praksis, hvorefter regeringen i sådanne tilfælde søger tilslutning hos finansudvalget til afholdelse af udgiften.“

Det folketingsudvalg, som behandlede dette spørgsmål, vedtog imidlertid, at denne tilføjelse skulle udelades. Man sagde herom i udvalgsbetænkningen følgende:

„Ordene „indhente tilslutning hertil“ kan efter flertallets opfattelse muligt forstås således, at der herved er givet en art endelig hjemmel for bevillingens afholdelse. Det foreslås derfor, at bestemmelsen udgår, uden at man dog herved ønsker at ændre den i en årrække gældende praksis, at en minister kan indhente finansudvalgets tilslutning til at afholde en udgift på forventet efterbevilling.“

Ved betænkningens forelæggelse i tinget udtalte udvalgets ordfører, Hartvig Frisch, følgende:

„Man vil finde det rigtigst, at det fastholdes som det afgørende for al dansk bevillingsskik, at det er rigsdagen, der giver bevillingen, den endelige hjemmel er rigsdagens hjemmel, og man har derfor ment, at stykket ikke skulle indsættes — idet det eventuelt kunne misforstås, som om der nu i grundloven var fæstnet

[Ib Thyregod.]

den praksis, at der kunne gives en endelig bevillingshjemmel af finansudvalget.“

Så siger professor Max Sørensen videre:

„Det fremgår klart heraf, at man ikke ønskede at tage afstand fra den herskende praksis. Men man ønskede, at fastholde, at finansudvalgets beføjelse var begrænset og ikke kunne fortrænge den samlede rigsdags bevillingsret.“

Det fremgår klart af denne debat i 1939, at der altså var en praksis af dette indhold, at man for at undgå misforståelser ikke direkte har villet lovfæste den, men at man alligevel har ønsket at opretholde den forfatningspraksis, som dengang forelå.

Så kan man rejse spørgsmålet: hvilket omfang har da denne praksis? Herom vil jeg sige, at det kriterium, som hr. Aksel Larsen lagde vægt på, nemlig om folketinget var samlet eller ikke samlet, er ikke berørt i de udtalelser, som foreligger fra folketinget dengang. Heller ikke er det andet spørgsmål berørt, nemlig problemet om, hvorvidt man kan ændre i en bestående lov. Der har statsministeren allerede i sin redegørelse henvist til, at man har gennemført ændringer i lønnings- og pensionsloven med hensyn til beløbsrammen, selv om det efter lovteksten i og for sig kræver en lovændring. Der foreligger altså en praksis for, at finansudvalget kan gennemføre sådanne bevillinger, som der her foreligger.

Endelig nævnte hr. Aksel Larsen, og det bør jeg vel også lige komme ind på, debatten i 1958 og citerede her en række af de ordførere, som havde udtalt sig om disse spørgsmål. Nu vil jeg gerne om denne debat i 1958 sige, at den drejede sig ikke om spørgsmålet om en bevilling af den karakter, som foreligger i dette tilfælde, men derimod om en bevilling på et helt nyt område, de videnskabelige institutter, hvor den daværende opposition pegede på, at det kunne være rimeligt, at et lovforslag herom blev fremsat i folketinget. Men også hr. Henry Christensen pegede i sine udtalelser på den praksis, som bestod, og at der alene var spørgsmål om det politisk rimelige i, at man i disse tilfælde forelagde spørgsmålet for folketinget. Den juridiske stilling var klar, også efter de andre udtalelser, som foreligger i sagen.

Må jeg i denne forbindelse også minde om, at der ved den pågældende lejlighed, således som statsministeren også var inde på det, blev vedtaget en dagsorden i folketinget. Det var en dagsorden, som var foreslået af hr. Per Hækkerup.

Han fremsatte følgende dagsordensforslag:

„Idet folketinget tager den af undervisningsministeren givne redegørelse til efterretning,

går tinget over til næste sag på dagsordenen.“

Med andre ord, man godkendte den praksis, at disse videnskabelige institutters bevillinger kunne ordnes på den måde, der her var tale om.

Det er ganske interessant, når nu hr. Aksel Larsen citerer en række ordførere, at supplere disse citater med, hvad hr. Per Hækkerup sagde ved denne lejlighed, for han sagde nemlig — Folketingstidende 1958-59 sp. 1039:

„Det, som oppositionen altså har ønsket, er at bryde en sædvane, at instituere en ny sædvane. . . . Jeg for mit vedkommende tror ikke, det er rigtigt at bryde den tradition og sædvane, der har udviklet sig.“

Altså, ved den lejlighed udtaler den, som stiller dette dagsordensforslag, netop tilslutning til den sædvane, der her er tale om.

Det kunne måske også være interessant at se, hvad hr. Aksel Larsens standpunkt var under denne debat. Nu har hr. Aksel Larsen ikke udtalt sig under debatten, men det kommunistiske partis ordfører, hr. Alfred Jensen, fremsatte dengang et forslag til en dagsorden, som lød sådan:

„Idet folketinget pålægger ministrene ved alle sager, der ikke har karakter af efterbevilling, at søge lovhjemmel ved fremsættelse af forslag i folketinget,

går tinget over til næste sag på dagsordenen.“

Med andre ord, hr. Alfred Jensen, som var ordfører for det kommunistiske parti i 1958, fremsatte et helt andet forslag, hvor han lagde vægt på, om bevillingen havde karakter af en efterbevilling eller ej, men dog også godkendte den praksis, som er fulgt i disse mange år. Men spørgsmålet

[Ib Thyregod.]

var: hvad var en efterbevilling? Det var uklart under debatten, og det er altså stadig uklart.

Endelig har hr. Aksel Larsen henvist til hr. Kaj Andresens udtalelser i forbindelse med seruminstitutionen, og herom vil jeg gerne sige, at denne debat om seruminstitutionen jo også vedrørte en ny bevilling på et helt nyt område, hvor det kunne være naturligt at tage spørgsmålet frem i folketinget.

Det afgørende i den praksis, man har fulgt, synes således at være, at man har godkendt, at finansudvalget kan meddele tilladelse til bevillinger i og for sig uanset størrelsen af disse bevillinger. Vi har set det gentagne gange, det er både små og det er store bevillinger, der er passeret på denne måde uden kritik fra nogen side. Det, hvorom diskussionen har gået tidligere, er, hvor der bliver tale om et helt nyt område, hvor der skal foretages betydelige anlægsudgifter eller betydelige investeringer. Det var tilfældet i 1958, hvor der var tale om de videnskabelige institutioner, det var tilfældet med den udtalelse fra 1962 af hr. Kaj Andresen, som blev citeret, og hvor det drejede sig om seruminstitutionen. Det synes således at være denne linje, som går mellem de tilfælde, hvor bevilling rent praktisk søges, og dem, hvor sådan bevilling undlades, men spørgsmålet forelægges for folketinget. Men forfatningsretligt set er der intet i vejen for, at man i alle disse tilfælde kan anvende grundlovens § 46 med den tilføjelse, som er indført ved den sædvaneret, der her foreligger.

Jeg må derfor fastholde vedrørende det grundlovmæssige, at regeringen i denne sag har handlet i fuld overensstemmelse med grundlovens § 46 og den sædvaneret, som har udviklet sig på dette område. Det stemmer med den hidtidige praksis, hvorpå en række eksempler allerede er nævnt, og det stemmer også med de udtalelser, som er fremsat i folketinget bl. a. i forbindelse med forslaget til grundlovsrevisionen i 1939.

Bevillingen er fuldt ud rimelig, det spørgsmål har allerede været nævnt. Der er forelagt folketingets finansudvalg oplysning om baggrunden — jeg henviser her til landbrugsministerens redegørelse vedrørende dette spørgsmål — og sagen skulle for så vidt ligge klar vedrørende den bevilling, der her er tale om. Jeg skal dog — på samme måde

som ordføreren for det konservative parti, hr. Jørgen Jensen — ikke afvise at deltage i en drøftelse af spørgsmålet om fremtidig praksis på dette område.

Grethe Philip: Statsministeren gav klart udtryk for, at han anser det for værende i overensstemmelse med grundlovens § 46, stk. 2, således som paragraffen er ændret ved retssædvanen, at finansudvalget kan bemyndige en minister til at afholde en udgift på forventet efterbevilling.

Spørgsmålet om finansudvalgets kompetence har været genstand for omfattende drøftelser gennem årene. Men læser man vore statsretsprofessorers behandling af spørgsmålet, får man det indtryk, at der er enighed om, at finansudvalget uden begrænsninger med hensyn til bevillingens størrelse eller presserende karakter kan give samtykke til afholdelse af en udgift på forventet efterbevilling. Også jeg har hæftet mig særligt ved det responsum, professor Max Sørensen afgav til statsministeriet den 20. april 1963, og som er optrykt som bilag 18 til betænkningen over den af statsrevisorerne afgivne betænkning over statsregnskabet for finansåret 1960-61. Han siger her udtrykkeligt, som det kan læses i Folketings-tidende 1962-63, tillæg B. sp. 1042 og 1043, at løsningen af nye opgaver nu uden bevillingsmæssig hindring af nogen art kan tages op med finansudvalgets samtykke, selv om en afventning af ordinær bevilling på finansloven ville være praktisk mulig. Han tilføjer — jeg skal nøjes med et kort citat — :

„Endvidere ligger det i forholdets natur, at kravet om, at udgiften skulle være et rimeligt og naturligt led i fornuftig statsforvaltning, ikke kan fastholdes. Finansudvalget kan godkende en udgift til selv et nok så usædvanligt formål. Sammenfattende kan det således siges, at en ikke bevilget udgift altid kan afholdes, når finansudvalget har givet sit samtykke dertil.“

Professor Max Sørensen gentager nogle af disse betragtninger i sin bog „Noter til statsforfatningsretten, finansloven 1966“, idet han her skriver, at henvendelse til finansudvalget med anmodning om tilslutning til en bestemt udgifts afholdelse på forventet efterbevilling i sin oprindelige skikkelse kun tog sigte på uforudsete og påtrængende ud-

[Grethe Philip.]

giftsbehov, men at den nu anvendes i betydelig videre omfang, f. eks. ved anlægsudgifter, der ikke er mere presserende, end at de kunne forelægges som led i det ordinære budgetforslag.

Sammenholdt med tidligere under debatten anførte udtalelser fra andre professorer er fortolkningen af grundlovens § 46, stk. 2, således ganske entydig, og jeg kunne for så vidt slutte mit indlæg her. Men denne forespørgselsdebat har jo et ganske konkret aktstykke i finansudvalget som udgangspunkt, og derfor finder jeg det også nødvendigt at kommentere landbrugsministerens ansøgning til finansudvalget om en bevilling på 125 mill. kr. til støtte for landbruget.

At fremgangsmåden ved behandlingen af denne sag ikke er grundlovsstridig, finder jeg godt gjort ved de citater, der er bragt af enstemmende udtalelser fra vore professorer i statsret. Tilbage står det mere politiske spørgsmål, om det ikke alene var korrekt rent statsretligt, men om det også var efterfølgelsesværdigt, at sagen om de 125 mill. kr. blev afgjort umiddelbart efter et samråd med landbrugsministeren, eller om sådanne sager principielt bør komme frem i tinget i form af et lovforslag.

Det kan måske her være på sin plads at nævne, at der bør skelnes mellem den del af ansøgningen, som vedrører en bevilling på 25 mill. kr. til støtte for unge landmænd, en støtte, der allerede var lovgivet om, og de resterende 100 mill. kr., der søgtes til forhøjelse af dispositionsfonden. Hvad vi drøfter her, vedrører udelukkende proceduren omkring de 100 mill. kr. Det, der gør denne sag til noget særligt, ligger, så vidt jeg kan se, ikke i selve aktstykkets art og indhold. Vi har en bred vifte af mere eller mindre presserende og af beløbsmæssigt større eller mindre ansøgninger, som finansudvalget har taget stilling til. Det særlige i denne sag ligger alene i det forhold, at oppositionens ønske om at få ansøgningen fremlagt som lovforslag i salen ikke blev imødekommet.

Jeg mener som allerede sagt, at regeringen har været fuldt berettiget til at lade finansudvalget tage stilling til sagen, også selv om oppositionen ønskede den ned i salen,

og jeg er glad for at kunne konstatere, at hr. Lysholt Hansen, hvad det rent formelle angår, er enig med mig i dette synspunkt.

Men set fra en principiel synsvinkel og med henblik på proceduren ved fremtidige sager af lignende karakter er jeg af den opfattelse, at den åbne debat i salen indebærer noget meget værdifuldt, der ikke uden videre kan erstattes af drøftelser i finansudvalget. Jeg tænker her på de meget vide muligheder for yderligere oplysninger, der ligger i drøftelserne både i salen og i folketingsudvalget, og jeg tænker ikke mindst på den adgang, der under forslagets behandling gives ethvert folketingsmedlem til at ytre sig i salen. Betydningen heraf er naturligvis særlig stor, hvor det drejer sig om sager af kontroversiel karakter, og hvor en stillingtagen baseres bl. a. på beregninger, hvor der er anvendt skøn.

Jeg tror ikke, det vil være hensigtsmæssigt at søge at finde frem til en knivskarp afgrænsning af, hvornår en sag er så klar, så presserende eller så vigtig, at den kræver behandling via et lovforslag. Jeg mener heller ikke, vi kan have en ganske fast regel om, at et oppositionsparti, end ikke et stort oppositionsparti, altid kan kræve en sag ned i salen. Man kunne jo i så fald tænke sig, at et parti blokerede en væsentlig del af arbejdet i finansudvalget ved stadig tilbagevendende krav om aktstykkernes fremlæggelse i lovforslags form. Målet må være at finde en passende balance mellem hensynet såvel til den fornødne effektivitet og smidighed i vort bevillingssystem som til kravet om at skabe de bedst mulige vilkår for folketingsmedlemmernes kontrol med anvendelsen af offentlige midler.

Men når dette er sagt, ønsker jeg dog at konkludere derhen, at hovedretningslinjerne bør være, at hvis et stort parti i finansudvalget forlanger en sag til afgørelse ved fremsættelse af lovforslag i folketinget, bør dette normalt imødekommes. Principielt bør det være således, at kun ved enstemmighed eller omtrent enighed om, at sagen kan afgøres i finansudvalget, bør finansudvalget kunne afgøre sagen med henblik på senere bevilling ved lov.

Behandlingen af støtten til landbruget på de 100 mill. kr. er således formelt korrekt, men den bør efter min mening ikke danne

[Grethe Philip.]

skole, og jeg er glad for at kunne konstatere, at regeringen synes at være af samme opfattelse. Efter den debat, vi nu har haft om dette spørgsmål, mener mit parti, at det ville være ønskeligt, om overvejelserne blev fortsat i en snævrere kreds, hvor repræsentanter for partierne kunne udveksle synspunkter. Vi skal jo gerne finde frem til en ordning, der tilgodeser rimelige og hensigtsmæssige arbejdsvilkår både for regeringen og det parti eller de partier, der står bagved, og for oppositionen.

Kjær Rasmussen: Det er jo nok utænkeligt, at statsministeren ikke skulle være bekendt med grundlovens § 46; han har jo da ligesom vi andre skrevet under på at ville holde denne lov. Men alle her ved, at der tit og ofte gives bevillinger, som ikke har hjemmel på finansloven eller nogen anden bevillingslov. Alle her ved også, at når bevillingerne ved finansåret afslutning optages på tillægsbevillingsloven, anses sagen for at være i orden, underforstået vedtagelse naturligvis.

Nu er provisorietiden jo længst forbi, og det vil nok blive svært for forespørgerne at vinde en rigsretssag mod landbrugsministeren; jeg har dog heller ikke hørt noget om, at forespørgerne skulle have sådan noget i tankerne. Men hvis man skal tro Alf Ross — og det lader jo til, at man skal det — så er § 46 ændret ved sædvaneret derhen, at blot en minister kan opnå finansudvalgets tilslutning til afholdelse af en udgift, så vil han være at betragte som ansvarfri. Statsministerens mening om den fortolkning har vi sådan set fået. Men efter dette er der sådan set ingen grænser for, hvad der kan bevilges uden om folketinget. Men det er da glædeligt, at statsministeren nu vil diskutere en ny praksis på dette område. Det sparer mig for at holde en hel del af min tale.

Det kan imidlertid nok undre, at regeringen ikke kommer til folketinget, når der er tale om at ændre de af folketinget vedtagne

love. Regeringspartierne behersker finansudvalget, men de behersker jo også folketinget. Man kan altså sagtens få sin vilje igennem. Man behøver ikke at bruge lusk, eller hvad man nu skal kalde det. Regeringen ved jo udmærket, at der er den væsentlige forskel mellem finansudvalgsbehandling og folketingsbehandling, at den første er hemmelig; kun i folketingssalen kan der blive kastet lys over sagen. Som denne sag er forløbet, har hverken befolkningen eller VS mulighed for at foretage en ordentlig bedømmelse.

Men jeg tror, vi kan lære en hel del af det eksempel, vi har til behandling her i dag. Og nu kommer jeg ind på nogle mere, skal vi sige principielle synspunkter. Først og fremmest at det borgerlige kapitalistiske samfunds, skal vi kalde dem for magthavere, sådan set ikke har det fjerneste imod at sætte de demokratiske principper over styr, når de da finder det for godt. Det burde være et fundamentalt led i demokratiet, at de vigtige politiske beslutninger træffes i fuld offentlighed. Kun derved kan den befolkning, som vælger sine repræsentanter, vurdere disse repræsentanters indsats. Men vi er jo udsat for dette her og noget lignende den ene gang efter den anden. Afgørelserne træffes i lukkede klikker uden om de folkevælgte organer.

Jeg kan ikke lade være med at erindre mig det skandaløse grundsalg, som netop har fundet sted på Amager. Det er et eklatant eksempel på, hvordan plutokratiet, den sammenspiste klike af toppolitikere, militærfolk og kapitalister, arbejder. Uden om alle normale kanaler, uden at grunden har været udbudt til salg, uden om finansudvalget og uden om Københavns borgerrepræsentation, men med overborgmesterens, finansministeriets og forsvarsministeriets velsignelse er grundstykket afhændet for 22 mill. kr. Dette salg, som finansudvalget nu har godkendt, griber i høj grad ind i de planer, man havde om at lave en direktoratsby i dette område. Men det beløb, der som

[Kjær Rasmussen.]

slutsten kom ud af det, kan vel blive til ca. 17 mill. kr., når man tager 5 mill. kr. fra til erstatningsgrunde. Og disse 17 mill. kr. kan forsvarsministeriet tilsyneladende disponere over.

I den forbindelse kunne jeg godt tænke mig at spørge statsministeren, om han finder denne form for forøgelse af forsvarsbudgettet rigtig. Det ligger jo nemlig sådan, at der skal sælges mange flere grunde i København og i Århus.

Jeg har her nævnt to alvorlige eksempler på tilsidesættelse af de demokratiske principper. Det helt abnorme er jo, at det netop er disse demokratiske principper, det kapitalistiske magtsamfunds magthavere påberåber sig, hver gang andre samfundsmedlemmer, der virkelig er i nød, tyer til metoder, som strider mod kapitalisternes interesser. Får vi ikke ørene tudet fulde om antidemokratiske og antiparlamentariske metoder, hver gang befolkningsgrupper, som er bragt ud i desperation — det være sig studenter eller arbejdere — søger at tvinge deres krav igennem? Jo, det er lige netop det, vi gør; og det argument, man fremfører, er netop, at de demokratiske spilleregler skal overholdes. Men i samme øjeblik kapitalisterne eller deres stat ser sin fordel i at gå til værks på en anden måde, at liste sagen uden om de folkevalgte organer og dermed undgå offentlig debat, ja, så gør man det. Men det antiparlamentariske argument kan stadig bruges over for studenter og arbejdere, for slet ikke at tale om demonstranter; for de sidstnævntes vedkommende skal jeg dog tillade mig at fraregne politiprovokatorerne.

Jeg synes ærlig talt ikke, at man kan forbælte nogen af os i at sige hykleri og dobbeltmoral, når borgerskabet og dets medløbere forarges så vanvittig meget over nutidens udtryksformer — jeg tænker på diverse demonstrationer og aktioner.

Til afslutning vil jeg sige, at der naturligvis findes visse udgifter, f. eks. anlægsudgifter, som ikke kan fikseres på finansloven. Her har finansudvalget sin rimelige funktion. Men hvor der er tale om lovbundne tilskud, der fikseres nærmere, bør praksis ændres, og det glæder mig, at man tilsyneladende vil finde ud af nu at ændre denne praksis.

Kai Moltke: Ja, jeg skal ikke forlænge debatten meget, men holde mig til nogle hovedpunkter, og jeg skal først og fremmest lade den rent statsretlige side af sagen og de argumenter og modargumenter, som her er blevet fremført, i hovedsagen ligge og i al almindelighed rejse spørgsmålet: er det en af folketingsønsket praksis, som her er blevet gennemført i den sidste tid, eller er det noget, som bør tages op til fornyelse og fornyet overvejelse? For det er hverken, hvad de statsretligt sagkyndige tidligere har udtrykt og fortolket og folketingsønsket tidligere stiltiende har godkendt, som det her drejer sig om. For her kan argument og modargument jo mødes. Men når vi nu ved åbningsdebatten brugte oven i købet flere timer til at drøfte et sådant spørgsmål, vil det måske først og fremmest være ønskeligt, om man praktisk her i salen gav udtryk for, hvad det egentlig er, man ønsker. For blot at strides om, hvad der var praksis i fortiden; blot at strides om, hvad den eller den statsretligt sagkyndige tidligere har skrevet og udtalt i sagen ud fra sin opfattelse og sit kendskab til juraen, bringer os jo ikke et skridt videre. Det, folketingsønsket burde tage stilling til, er jo den ganske konkrete praksis, som folketingsønsket skal gælde for fremtiden, og jeg håber da, inden denne debat afsluttes, at de, som med rette har rejst denne sag her i folketingsønsket, fremsætter sådanne konkrete udtalelser om, hvordan man ønsker fremtidig praksis skal være. For det kan da vel ikke udelukkende dreje sig om at gøre en debat til en evighedsdebat, at gøre argumenter og modargumenter til et underholdningsemne for publikum. Man må vel over for offentligheden udtrykke, hvad man fremtidig i en sådan sag finder ret og rimeligt; og her kan jeg kun give hr. Kjær Rasmussen ret i, at det, det drejer sig om, er ikke alene denne bevilling.

Lad mig med hensyn til de argumenter, der er fremført her, sige, at spørgsmålet er: ønsker man det drejet derhen, at bevillinger af denne art kun kan vedtages, når folketingsønsket er samlet, og ikke kan finde sted, når folketingsønsket ikke er samlet eller indkaldt? Det er et af de væsentlige spørgsmål, som er rejst i denne debat, og som det er muligt for tinget at tage stilling til.

Men endvidere har hele dette spørgsmål en langt større ramme, for det drejer sig jo

[Kai Moltke.]

ikke alene om denne enkelte disposition. Lad mig her ganske klart og tydeligt sige, at finansudvalget bør under alle omstændigheder tage stilling på grundlag af konkrete materialer, beregninger og bilag, som kan suppleres gennem spørgsmål osv., og ikke ved, at man kommer med et eller andet skøn, som selveste landbrugsministeren indrømmer kun er et skøn, i en given situation.

Så må man også drage andre ting ind i billedet. Det drejer sig jo ikke alene om, at der disponeres uden åben diskussion og uden fremlægning af sagerne her i folketinget; det, det drejer sig om, er jo lige så meget spørgsmålet om dispositioner, som træffes, og som vil sætte deres spor ud i fremtiden, uden at folketinget er delagtig i at træffe sådanne dispositioner. For her har jo den periode, der er gået, været noget af en advarsel. Først fik vi den juridiske konflikt om, hvorvidt man, når der indføres et afgiftssystem, har lov til at give en enkelt, befolkningsgruppe kredit for afregningen af de afgifter, som bliver pålagt, sådan som tilfældet var med udskydningen for landbrugets vedkommende af indbetalingsfristen for moms. Her står vi så igen over for et spørgsmål, nemlig dette: kan man give nogle borgere i landet sådanne privilegier uden at give andre borgere, som befinder sig i en lignende nødsituation, tilsvarende privilegier? Jeg behøver her blot at henvise til de arbejdsløse, hvor vi ganske vist har en lovgivning, men hvor øjeblikkelige indrømmelser til lettelse af situationen ville være i høj grad påkrævet.

Endelig er der jo det, vi har talt meget om her i tinget, at det lykkedes at sætte de militære udgifter ned, men når der samtidig træffes dispositioner og undertegnes kontrakter, som ganske vist ikke sætter deres præg på et enkelt års regnskab eller budget, men til gengæld ikke kan undgå at sætte sig spor langt ud i fremtiden i form af bindende kontrakter, i form af bindende udgifter, så er uden tvivl tiden inde til, at man her siger, at større åbenhed i allerhøjeste grad er påkrævet, ikke alene hvor det drejer sig om bevillinger, men også hvor det gælder dispositioner, som faktisk er medbestemmende for fremtidens budgetter her i tinget.

Det er derfor, jeg først og fremmest gerne vil yde: hvor vil forespørgerne og klagerne i

denne sag hen? Nu tilbød statsministeren yderst elskværdigt forhandlinger i en mindre kreds om visse praktiske retningslinjer. Ja men det er i og for sig at udvide folketingets myndighed, at de store partier i en mindre kreds enes om visse regler for en praksis. Ville det ikke i alle tilfælde være rimeligt, når en sådan mindre kreds har stukket hovederne sammen, at man da får taget stilling til de forskellige synspunkter, som foreligger om disse omstridte emner? Ville det ikke være rimeligt, om folketinget i beslutningsform giver sig selv en sådan myndighed, at ikke alene bevillinger og efterbevillinger kræver dokumentation over for det samlede ting, men at man i lige grad også gør folketinget til en faktor, som tages med på råd ved de dispositioner, som finder sted på de forskellige områder, og hvor man i virkeligheden er med til at lægge grundlaget også for fremtidens budgetter?

Jeg afventer altså tålmodigt de konkrete krav, som stilles i denne sag. Jeg vil endogså sige, at jeg ser med spænding hen til, hvis en mindre kreds nu sætter sig hen og prøver på at udarbejde retningslinjer og skøn på det samlede folketings vegne. Men jeg forventer da i det mindste, at de resultater, at de forslag, at de normer, som man når frem til, til syvende og sidst afgøres i dette ting, for ellers opnår vi jo det diametralt modsatte af det, klagerne og forespørgerne har ønsket, nemlig at vi på endnu et område går over til et hemmeligt diplomati, hvor det drejer sig om folketingets myndighed, hvor vi stryger endnu en grad, en mening med det, som hed: intet over og intet ved siden af folketinget.

Statsministeren (*Hilmar Baunsgaard*): Må jeg sige i anledning af den svartale, ordføreren for forespørgerne gav mig, at jeg synes ikke, tidligere eksempler på, at man har anvendt en lignende fremgangsmåde, kan afvises, sådan som det ærede medlem hr. Aksel Larsen gjorde det. Jeg synes ikke, man kan afvise dem med den begrundelse, at de eksempler på bevillinger, jeg nævnte, blev givet, mens folketinget var indkaldt. Det er jo, som hr. Aksel Larsen også selv rigtigt gjorde opmærksom på det, sådan, at folketinget formelt er inde hele året, og ekstraordinært møde kan som bekendt begæres; derfor er der jo ikke og skal selvsagt ikke nogen sinde være mulighed for, at

[Statsministeren.]

regeringen kan krybe i skjul for folketinget. Lad mig føje til, at regeringen har, som jeg gav udtryk for det før, ikke haft noget ønske om at krybe i skjul for folketinget.

Heller ikke kan jeg acceptere det, man siger: at vi har ønsket at undgå en åben debat, at vi har ønsket ikke at blive udsat for de mange synspunkter, som folketinget kunne fremsætte. Jeg tror ikke, at nogen, hverken de, der har været medlemmer af finansudvalget, eller de, der har haft en ministerpost, vil være uenige med mig i, at normalt plejer finansudvalget ikke at være mindre inkvisitorisk end folketinget. Man slipper ikke lettere igennem med en sag dér, end man normalt gør i folketinget.

Heller ikke kan jeg være enig med hr. Aksel Larsen i, at det var afgørende, at man kunne finde nogle eksempler på, at finansudvalget i visse tilfælde har afvist at give tilslutning og henvist sagerne til folketinget. Jeg synes derimod, det afgørende er, at finansudvalget som af mig fremhævet mange gange har anvendt en fremgangsmåde som den, regeringen i dette tilfælde har benyttet, og at folketinget har godkendt denne fremgangsmåde.

Når man henviser til debatten fra 1958, hvor der jo som påvist af hr. Aksel Larsen på visse områder var et sammenfald imellem den opfattelse, hr. Aksel Larsen i dag gør sig til talsmand for, og den, som ordførerne for venstre og de konservative dengang gjorde sig til talsmænd for, synes jeg heller ikke, at man af den grund kan slå fast, at regeringen i dette tilfælde har foretaget en handling i strid med praksis, endsige i strid med forfatningen. Det afgørende er, synes jeg, at de mange citater bekræfter, at min fremstilling af praksis er rigtig; og det, at man kan finde udtalelser, der i et vist omfang falder sammen med hr. Aksel Larsens opfattelse i dag, synes jeg man burde se i sammenhæng med mit tilbud om, at regeringen vil drøfte eventuelle nye retningslinjer med folketingets partier.

Det afgørende, når man endelig vil se på debatten i 1958, var langt snarere, at folketingets flertal forkastede den opfattelse, som hr. Aksel Larsen i dag forfægter, og derved blev jo af et folketingsflertal godkendt en praksis, som ikke siden er blevet ændret; derfor må selvfølgelig også den nuværende

regering anse det for rigtigt, at man kan handle i overensstemmelse med denne praksis, når regeringen anser det for fornødent.

Hr. Lysholt Hansen spurgte, om jeg anser det for rigtigt gennem en forhandling bag lukkede døre at træffe beslutninger. Nej, det gør jeg ikke, og vi må også erkende, at debatten i dag og den forudgående debat har vist, at det er ikke en afgørelse, der kan træffes bag lukkede døre, for den skal til finansudvalget og kommer dermed til folketingets og til offentlighedens kundskab, og hvis hensigten skulle have været at undgå offentlighedens søgelys og folketingets debat, ja, så må man i hvert fald sige, at regeringen har ikke fået sin hensigt tilgodeset; for debat har vi fået, både her og i offentligheden.

Hr. Lysholt Hansen henviste endvidere til, at jeg havde sagt, at i det arbejds materiale, regeringen har fået udarbejdet med henblik på sit arbejde med de fremtidige landbrugsordninger, var ikke noget indeholdt om disse 100 mill. kr., og dette tager hr. Lysholt Hansen som et udtryk for, at jeg dermed skulle have sagt, at der altså foreligger et materiale. Her må jeg henvise til det, landbrugsministeren sagde om, hvad der forelå af materiale, og så er der grund til på baggrund af denne del af diskussionen endnu en gang at understrege, at der her er tale om en engangsforetelse, som regeringen ikke mener skal påvirke de kommende forhandlinger om fremtidens landbrugsordninger.

Så siger man: hvad går aftalen med landbruget ud på? Aftalen går ud på det, som er forelagt finansudvalget, og som nu også er forelagt folketinget. Aftalen går simpelt hen ud på, at regeringen i tiden frem til den 1. marts næste år ud over det, der er vedtaget ved lov om støtte til nyetablerede landmænd, yder et beløb på ca. 100 mill. kr., der stilles til rådighed for landbrugets dispositionsfond. Så siger både hr. Aksel Larsen og hr. Lysholt Hansen: der var tale om 4 uger. Hvorfor kunne landbruget ikke vente 4 uger? Nu synes jeg, det er nødvendigt, at vi ikke taler forbi hinanden. Man ved jo godt, at en udsættelse ikke var en udsættelse for 4 uger, men formentlig for noget længere tid. Hvad vi end herinde kan mene om vores egen effektivitet, så ved vi jo, at et lovforslag normalt ikke

[Statsministeren.]

bliver færdiggjort samme uge, som det bliver fremsat. Derfor ville der højst sandsynligt have været tale om et betydelig højere antal uger; sagens afgørelse ville være blevet udskudt.

Så kan man sige: ja men betød det nu noget for landbruget? Og her vil jeg gerne sige følgende, når man spørger: hvilke krav stillede landbruget? Ja, landbruget har for så vidt ikke stillet krav. Jeg må sige lige ud, at beslutningen om at gå til finansudvalget er regeringens og regeringens ansvar alene, den er ikke taget på grundlag af noget krav fra landbrugets side; den er taget på grundlag af en ansøgning fra landbruget om at få stillet yderligere midler til rådighed for landbrugets dispositionsfond.

Hr. Lysholt Hansen spurgte: ja men hvor mange penge var der i landbrugets dispositionsfond? Jeg har i mellemtiden ladet dette spørgsmål undersøge, og efter det for mig forelagte kan jeg oplyse, at der den 3. september i år af de 150 mill. kr., der er stillet til rådighed for dispositionsfonden, var ca. 9 mill. kr. til rest. Men af disse 9 mill. kr. var der allerede disponeret over 7 mill. kr., således at der kun var et meget lille beløb, knap 2 mill. kr., tilbage. Og det, der var regeringens egen vurdering af situationen, var, at med ikrafttræden af landbrugsordningerne inden for fællesmarkedet var der påført landbruget så store yderligere vanskeligheder på eksportsiden, at vi ikke fandt det tilrådeligt, om landbruget ikke var i stand til i et par måneder eller deromkring at foretage den eksportpleje, som man også skal kunne gøre under loven om landbrugets dispositionsfond. Vi var simpelt hen af den opfattelse, at vi var bragt i en eksportmæssig klemme, der kunne komme til at betyde et behov for det, og så ville det i en sådan situation være nødvendigt, at et vist beløb var til rådighed. Det er forklaringen på, at vi skønnede, det var nødvendigt at gennemføre bevillingen på det tidspunkt, som vi anmodede finansudvalget om.

Må jeg så sige, at jeg synes, debatten i dag har understreget, både med de mange eksempler for og imod fremgangsmåden, der er fremlagt, og de ordførertaler, der er holdt, at der er et behov for, at man imellem folketingets partier og om ønskeligt — og

vi gør det selvfølgelig meget gerne — også mellem folketingets partier og regeringen foretages en drøftelse af hele problemet omkring vor bevillingspraksis. Jeg ved ikke, om det er udvalget for forretningsordenen, der er det rette forum; rent umiddelbart forekommer det mig som folketingsmedlem, at det var det rette sted, og jeg tror, jeg kunne sige til hr. Kai Moltke, at hvis det blev foretaget dér, var der i hvert fald ingen grund til at nære bekymring for, at folketinget skulle blive holdt uden for nogen afgørelse, for folketingets forretningsorden får jo hvert eneste medlem lejlighed til at stifte bekendtskab med og også de beslutninger, der træffes i udvalget for forretningsordenen, og ethvert medlem har da immer retten til, hvad man jo også flittigt benytter sig af, at rejse alle sager, som man mener er af afgørende betydning.

Til hr. Kjær Rasmussen har jeg kun den ene bemærkning, når han drager et andet eksempel frem, at jeg tror ikke, det er et eksempel, der er særlig anvendeligt i denne debat; her var der i hvert fald tale om både en masse materiale og et overordentlig langt samråd — så vidt jeg husker, var det af halvanden times varighed — så jeg må gå ud fra, at dér har finansudvalget fået alle de oplysninger, man selv fandt relevante.

Landbrugsministeren (Peter Larsen): Jeg vil gerne knytte nogle kommentarer til de rejste spørgsmål og vil her indskyde, at jeg ikke skal gå ind på de juridiske eller statsretlige problemer, men jeg føler, det er rimeligt, at jeg prøver på at uddybe nogle af de spørgsmål, som har været med i aftalerne mellem regeringen og landbruget. Baggrunden er den, at aftalen med landbruget jo går ud på, at beløbet ikke alene skulle være kompensation for at afstå fra at gøre brug af landbrugets lovhjemlede ret til at forhøje hjemmemarkedspriserne; men at der også ved fastsættelsen af beløbet skulle tages hensyn til landbrugets forringede økonomiske situation og dårlige likviditet. Det aftalte beløb er fastsat dels på grundlag af det notat fra det økonomiske sekretariat, som jeg omtalte forleden dag, dels under hensyn til de meget vanskelige afsætningsvilkår, som man ventede navnlig ville opstå i eftersommeren 1968. Aftalen indebærer jo reelt, at landbruget i ca. 1 $\frac{3}{4}$ år er afskåret

[Landbrugsministeren.]

fra at forhøje priserne på hjemmemarkedet, nemlig i perioden fra midten af 1967 til 1. marts 1969.

For at opfylde grundlaget for aftalen blev pengene foreslået fordelt således, som allerede nævnt, at de 25 mill. kr. blev ydet som engangstilskud til unge landmænd netop for at afbøde de vanskeligheder og måske navnlig de skævheder, der var opstået, fordi man ved gennemførelsen af loven om støtte til unge landmænd i 1967 skabte et stort spring, en stor forskel med hensyn til dem, der kom før, og dem, der kom ind under den nye lov. De, der havde etableret sig før, var jo navnlig ramt af de høje renter, og derfor ønskede vi at tilgodese netop disse unge, der har etableret sig de sidste 6-7 år. Om det anslåede beløb på 25 mill. kr. kan man i dag ikke med sikkerhed sige, at det strækker til; dette beløb vil formentlig blive lidt højere, og så vil det samtidig indebære, at det omtalte beløb på 100 mill. kr. til dispositionsfonden, der skulle bruges til afsætningsfremmende foranstaltninger, bliver mindre.

Men det beløb, der her er tale om, er jo ikke som af hr. Aksel Larsen fremhævet en forhøjelse af de beløb, der er afsat i afsætningsloven vedrørende den kontante støtte. Det er jo som nævnt compensation til landbruget for at undlade at forhøje priserne på hjemmemarkedet, og det var landbrugets ønske, at dette beløb, som ellers skulle have været betalt af forbrugerne, kunne anvendes efter de regler, der er godkendt for denne fond. Aftalen gik også ud på, at pengene til dispositionsfonden skulle udbetales, når landbruget havde behov for dem og fremsendte anmodning derom, og dette skete i et brev til landbrugsministeren først i august måned i år. Jeg vil gerne pege på, som statsministeren også har understreget det, at hvis man ikke havde søgt denne hurtige løsning, ville det have forringet landbrugets muligheder for at træffe de fornødne foranstaltninger. Jeg vil også her pege på, at man må erindre, at hvis landbruget ikke var gået ind i disse forhandlinger, så ville landbruget løbende have fået udbetalt disse penge i kraft af de forhøjelser af hjemmemarkedspriserne, man var berettiget til.

I konsekvens af dette har jeg også ved anden behandling af lovforslaget om støtte til unge landmænd udtalt, at pengene til

dispositionsfonden ville blive søgt fremskaffet enten ved en ansøgning til finansudvalget eller gennem et lovforslag. Denne bemærkning fremkaldte ingen reaktioner fra oppositionen, og man kan derfor ikke med rette sige, at det var en overraskelse, eller at regeringen tilsigtede at gå uden om folketinget. Det er jo givet, at landbruget for at kunne træffe de fornødne dispositioner — og det skulle jo ske her i september måned — måtte have klarhed over, om pengene var til stede, og derfor valgte man vejen over finansudvalget.

Jeg vil gerne fastslå, at det jo ikke er landbruget, der har ønsket denne ordning. Landbruget har ikke stillet krav om bestemte beløb. Det var regeringen, der ønskede at udnytte alle muligheder for at stabilisere prisniveauet også for fødevarerprisernes vedkommende, og derfor søgte vi denne forhandling med landbruget, der gav det omtalte resultat. En helt nøjagtig opgørelse lader sig ikke foretage, når der er så mange faktorer, der indgår i den samlede bedømmelse, og når det drejer sig om at læse priserne fast et helt år frem i tiden. Landbruget havde jo et rimeligt krav på at få at vide, hvad vederlaget ville blive, inden man under store betænkeligheder accepterede regeringens tilbud; det var jo ikke uden risiko — det er meget svært at bedømme udviklingen et år frem.

I øvrigt vil jeg til slut gerne fremhæve, at i februar måned i år var sikkert de fleste enige i, at det ville være hensigtsmæssigt at begrænse prisstigninger. En af måderne at gøre dette på var at stille hjemmemarkedspriserne i bero i et år. En nøjagtig beregning over, hvad der derved berøvedes landbruget, var det ikke muligt at foretage og er det heller ikke i dag, ingen kender jo fremtiden. Afgørelsen måtte bero på et skøn, og det er det, der er sket i den foreliggende sag.

Økonomiministeren (Nyboe Andersen): Hr. Aksel Larsen og hr. Lysholt Hansen rejste spørgsmålet, om ikke det beløb, vi drøfter i dag, bør indregnes i pristallet. Må jeg hertil først sige, at der jo i hvert fald ikke, som jeg forstod hr. Aksel Larsen tænkte på det, kan blive tale om, at det skulle være indregnet i julipristallet, al den stund beløbet først er bevilget i september, men

[Økonomiministerens.]

spørgsmålet er altså, om det bør have virkning for kommende pristal. Det ligger jo sådan med lovgrundlaget, at bestemmelser herom findes i lov om beregning af reguleringspristal af 2. februar 1963, og jeg vil gerne citere § 3, 2. stk. Det siges her:

„Såfremt der af det offentlige ydes tilskud til en almindelig nedsættelse af prisen på en vare eller tjenesteydelse, der indgår i reguleringspristallet, og tilskud ydes eller kan beregnes med et beløb pr. enhed af varen, tillægges dette beløb ved prisberegningen.“

Der opstilles altså i denne paragraf to betingelser, som begge må være opfyldt, for at et beløb skal medtages ved prisberegningen. Det skal for det første være et offentligt tilskud til en almindelig nedsættelse af prisen på en vare, der indgår i reguleringspristallet, og dernæst skal tilskuddet ydes eller skal kunne beregnes med et beløb pr. enhed af varen. Jeg kan ikke se, at disse to betingelser er opfyldt i relation til det tilskud, vi drøfter i dag, og kan derfor ikke se, at der er grundlag for at indregne det i pristallet.

Hvad den første betingelse angår, er det da i hvert fald tvivlsomt, om man kan sige, at det beløb, det drejer sig om, er tilskud til en almindelig nedsættelse af prisen på en vare. Det er et tilskud, man har truffet aftale med landbruget om som led i en aftale, hvis anden side er, at landbruget har afstået fra at begære højere priser på hjemmemarkedet. Som allerede landbrugsministeren har sagt, er det ikke muligt eksakt i kroner og øre at beregne, hvad en nøjagtig kompensation for dette afsavn fra landbrugets side ville angive. Det er jo altid sådan, at aftaler om hjemmemarkedspriser træffes ikke ved et diktat af monopoltilsynet, men ved en forhandling mellem landbruget og monopoltilsynet. Der vil altid dér være en vis margen for, hvor store omkostningsstigninger man skal indregne osv. Og dertil kommer jo, at én ting er, hvilke priser man fastsætter, en anden ting er, hvilke indkomster et givet sæt priser giver landbruget, og det afhænger jo igen af markedsforholdenes udvikling, købekraften osv. i den pågældende periode.

Så vidt den første betingelse. Endnu mere klart er det efter mit skøn, at den anden betingelse ikke kan være opfyldt, for der

står jo, at tilskud skal ydes eller skal kunne beregnes med et beløb pr. enhed af varen, og det er der jo ikke tale om her; der er ikke nogen mulighed for at omregne dispositionsfondens afsætningsfremmende foranstaltninger som ganske bestemte antal ører pr. kg af den ene og den anden landbrugsvarer. Derfor kan jeg ikke se rettere, end at lovens betingelser for, at et tilskud skal indregnes, ikke er opfyldt, og beløbet skal ikke og kan ikke tillægges ved prisberegningen.

Ordføreren for forespørgerne (Aksel Larsen): Der har fra forskellig side igen været talt en del om sagkyndige juristers meninger om det problem, vi diskuterer her, og selv om jeg sagde, at jeg behøver ikke at diskutere det, giver de fremsatte bemærkninger mig anledning til at sige noget.

Det er jo ikke, fordi jeg i almindelighed er fjendtligt indstillet over for juridiske professorer, men jeg er bare skeptisk i den forstand, at jeg mener, de skal ikke bestemme, hvad folketinget skal mene om et lovgivningsanliggende eller en forfatningsretlig sag. Så kan det godt være, at jeg er miljøskadet derved, at jeg på et ret tidligt tidspunkt fik en vis despekt for juridiske professorers responsa; det var i 1941. Nu står der jo i grundloven, — og jeg beder om tilladelse til at drage det frem her, for det skal man tænke over — der står i grundlovens § 78, at foreninger, der virker ved eller søger at nå deres mål ved vold osv., kan opløses, men det kan kun ske ved dom, og så står der i stk. 3:

„Ingen forening kan opløses ved en regeringsforanstaltning. Dog kan en forening foreløbig forbydes, men der skal da straks anlægges sag imod den til dens opløsning.“

Og dog blev et parti forbudt i 1941, og det blev gjort ved en regeringsforanstaltning, og der blev ikke anlagt sag, men en måned senere vedtog folketinget en lov, der sagde, at det pågældende parti var ulovligt, og dette var godkendt af en af de højeste statsretlige autoriteter i dette land, professor Berlin, som forklarede, at når der stod i grundloven, at det skulle ske på den og den måde, så var det helt korrekt, at det skete på en helt anden måde, på lige den modsatte måde. Ja, man må altså undskylde, men den slags virker jo på et menneske, der er ude for det, så man siger: skal det være jurister,

[Aksel Larsen.]

der påtager sig at vride loven til uigenkendelighed og få det modsatte ud af paragrafferne, der bestemmer? Og det mener jeg ikke det skal.

Jeg vil ikke påstå, at det er så galt fat med de jurister, man har citeret her, men jeg vil altså sige, at jeg er villig til at studere de sagkyndiges bemærkninger, deres responsa, lytte til deres meninger, men det må være folketetinget, der afgør, hvilke slutninger vi drager af det, og derfor vil jeg ikke yderligere gå ind på disse juristers argumentation, som jeg naturligvis har gjort mig bekendt med.

Jeg skal ikke yderligere gå ind på diskussionen om partiernes stilling og meninger, selv om det jo er ganske klart, at til forskellige tider har partierne udtalt sig forskelligt, idet de, der var i opposition, var tilbøjelige til at have en noget anden statsretlig mening end den til enhver tid siddende regering og dens partier. Dog er det faktisk sådan, at i 1958 ved den omtalte forespørgselsdebat var ordførerne for alle partier enige om, at den var ikke så god, og at man måtte ikke gå så langt, som regeringen var gået. Det kan ikke være rigtigt, det, der er sagt af hr. Ib Thyregod — og jeg forstod, at statsministeren til en vis grad tilsluttede sig det — at der blev vedtaget et dagsordensforslag, som godkendte det, der var sket. Det er slet ikke rigtigt; der blev vedtaget et dagsordensforslag, som sagde, at man tager ministerens redegørelse til efterretning. Og i ministerens redegørelse indgik også, at det havde måske nok været bedre, hvis han havde gjort det på en anden måde; så det var altså ikke en godkendelse.

Så kan jeg lade ligge, hvad hr. Ib Thyregod sagde om, at man må også tænke på det dagsordensforslag, hr. Alfred Jensen kom med. Det kan jeg i hvert fald ikke være dækket af; jeg var ikke medlem af det parti, så det var ikke på mine vegne, hr. Alfred Jensen fremsatte sit dagsordensforslag. Men vi lader det ligge.

Jeg har et par bemærkninger til statsministeren og landbrugsministeren. Jeg skal forbigå det med eksemplerne, selv om jeg mener, det er relevant, hvad jeg sagde: at de eksempler, der blev fremdraget, blev fremdraget fra tider, hvor folketetinget havde

haft en mulighed for at sige: den sag må finansudvalget ikke afgøre, den skal herop.

Men jeg har noget at sige til dette med, at man ikke kunne vente. Det er jo rigtigt, at naturligvis var det blevet mere end 4 uger; men jeg vil altså tro, at hvis det endelig var sådan, at man kunne se bunden i landbrugets dispositionsfonds kasse, så havde det danske landbrug også været god for f. eks. en kredit i Nationalbanken, evt. med statsministeren som selvskyldnerkautionist, så det havde nok ikke været nødvendigt at skaffe sig en bevilling lige på det tidspunkt.

Dernæst er der spørgsmålet: var det landbruget, der sagde, det skulle have pengene nu? Nej, det var det ikke, siger statsministeren, det var skam regeringens egen vurdering; landbruget kom ikke med en pistol og sagde: vi vil have pengene i dag. Hvorfor står der så i aktstykket:

„Da landbrugets organisationer som følge af de for tiden gældende særdeles vanskelige eksportvilkår nu har ønsket beløbet udbetalt . . .“

når landbruget ikke ønskede det nu? Det må da være, fordi landbruget har fremsat ønsket.

Ja, det er i og for sig nok, men måske skal jeg også med det samme sige til landbrugsministeren, at han har jo ikke ret i, at den bevilling, der blev foretaget, ikke var en forhøjelse af bevillingen, som er fastslået i loven om støtte til afsætning af landbrugsvarer; for der står udtrykkeligt her i aktstykket, at det beløb på 100 mill. kr.

„ . . . agtes tilført den i § 7, stk. 2, i for nævnte lov nr. 256 af 9. juni 1967 om handlede fond, landbrugets dispositionsfond.“

Det er altså en ændring af § 7 i loven, det drejer sig om, uanset hvad grund man havde til det, men det er det rent formelt.

Men det skal jeg lade ligge alt sammen, for jeg har indtryk af, at uanset hvad vi har diskuteret her, er alle folketingets partier, altså også medlemmer uden for partierne i denne sal, af den opfattelse, at det er på tide, at folketetinget på en eller anden måde fastsætter visse regler eller retningslinjer for, hvordan det skal forstås, og hvordan man vil have praktiseret det fremover,

[Aksel Larsen.]

hvordan forholdet skal være imellem regering, folketing og folketingets finansudvalg. Der har jo aldrig været udarbejdet sådanne regler, og jeg tror ikke, de kan laves særlig stive, men bare sådan, at vi nogenlunde ved, hvad vi har at rette os efter, og så kommer vi heller aldrig i den situation fremtidig, at oppositionspartierne har én statsretlig fortolkning og regeringen en anden. Nu vil jeg tillade mig rent personligt at sige, at det ikke er, fordi jeg er i opposition til regeringen, men faktisk fordi jeg mener, at her er folketingets rettigheder trådt for nær, og det kan jeg ikke affinde mig med. Så er det noget helt andet, at det for mig er et spørgsmål, om bevillingen var sagligt forsvarlig; men det er jo ikke det, vi diskuterer i dag.

Jeg har altså indtrykket af, at alle medlemmer i folketinget faktisk er enige om, at der må gøres noget ved dette her. Jeg synes, at statsministerens idé om, at man kunne forhandle om det i det, hr. Kai Møltke kalder en mindre kreds, er helt rigtig, og jeg vil selv finde, at det egnede forum må være folketingets udvalg for forretningsordenen. Men det må ikke betyde, at man lukker det inde dér, og at det så aldrig kommer frem, eller at dette udvalg afgør sagen. Vi agter skam ikke at optræde sådan, som finansudvalget måske kunne have haft tilbøjelighed til. Nej, hvis vi når til et resultat, kommer det naturligvis til folketinget til godkendelse eller forkastelse eller ændring, for det er kun folketinget som sådant og ikke folketingets udvalg for forretningsordenen, der kan fastsætte reglerne. Man kan tænke sig andre måder: der kunne f. eks. nedsættes et særligt udvalg. Men jeg tror, det nemmeste var at blive enig om, at folketingets udvalg for forretningsordenen ser nærmere på det, og så komme med noget til folketinget. Alligevel må det være praktisk, at vi får lejlighed til lige at tænke lidt over tingene og diskutere sagen, og derfor tillader jeg mig at henstille til den højtærede formand,

at vi får en kort pause til dette formål, inden debatten går videre.

Statsministeren (Hilmar Baunsgaard): Jeg vil lige ganske kort i anledning af hr. Aksel Larsens sidste indlæg sige, at baggrunden for, at vi henvendte os til finansudvalget med andragendet, var en ansøgning fra landbruget om at få stillet penge til rådighed. Det, jeg sagde, var, at der ikke har været noget om, at landbruget er kommet og har krævet: nu vil vi have 100 mill. kr. Det var en ansøgning om at få stillet yderligere midler til rådighed.

Formanden: Jeg skal her afbryde forhandlingen og udsætte mødet til kl. 16.20.

Mødet udsat kl. 16.02.

Mødet genoptaget kl. 16.20.

Forhandlingen genoptoges.

Lysholt Hansen: Jeg vil indledningsvis gerne takke statsministeren, fordi jeg fik svar på nogle af de spørgsmål, vi ville have stillet, hvis forslaget var kommet til behandling på normal vis og som af os ønsket her i salen. Det ville have skabt nogen klarhed. Men jeg kan også sige, at de svar, statsministeren gav, ville have gjort det nødvendigt for os at få hele dette problemkompleks uddybet.

Statsministeren sagde, at det ikke var rigtigt at træffe beslutning bag lukkede døre, hvilket heller ikke var sket, fordi det kom i finansudvalget. Jeg synes, det er lidt af en tilsnigelse at sige det på den måde, for vi blev jo i finansudvalget stillet over for en fuldbyrdet kendsgerning, og denne fuldbyrdede kendsgerning var blevet formet af regeringen bag lukkede døre ved forhandlinger med landbruget, uden at vi

[Lysholt Hansen.]

havde haft nogen mulighed for her i tinget at få indflydelse på, hvordan problemerne skulle løses.

Jeg vil gerne sige yderligere, at landbrugsministeren gjorde det ganske klart, at pengene blev givet til dispositionsfonden. Men det, der rejser de store spørgsmål, er jo netop, om det nu var den rigtige vej at gå at yde disse penge over dispositionsfonden. For som fremhævet af økonomiministerens bevirker det, at den pristalsmæssige virkning bliver en anden. Desuden bevirker det, at de landmænd, der har givet afkald på at få forhøjet priserne, ikke, når pengene ydes til dispositionsfonden, har nogen sikkerhed for, at det er dem, der får den godtgørelse for afkaldet, der egentlig er tale om. Det understreger, synes jeg, ganske klart, at det forslag, man her har trumfet igennem i finansudvalget i kraft af sit flertal, burde have været til en meget grundig behandling i folketinget. Jeg synes derfor, at vi i virkeligheden, som jeg fremhævede, er stillet over for en afgørelse truffet bag lukkede døre.

Om de svar, jeg i øvrigt fik fra statsministeren, må jeg sige, at jeg er meget overrasket over at få at vide, at det virkelig er rigtigt, at man her har bevilget 100 mill. kr. uden at have nogen form for beregning af, om det netop skulle være dette beløb. Jeg tror aldrig, der er handlet så letsindigt af nogen regering, som der er gjort netop med dette. Man kunne f. eks. have spurgt monopoltilsynet, hvor meget monopoltilsynet skønnede at beløbet skulle være. Hvis man ikke kunne komme det nærmere end et beløb på 100-150 mill. kr. ved at spørge det økonomiske sekretariat, kunne man jo have spurgt monopoltilsynet.

Alt dette understreger yderligere, hvor rigtigt det var, at SF og socialdemokratiet forlangte denne sag hernet i salen, og jeg skal heller ikke nægte, at de svar, vi har fået i dag, egentlig burde føre til, at vi stillede et dagsordensforslag, der udtalte mistillid til regeringens handlemåde i denne sag. Men jeg ved også, at hvis vi gør det, sætter vi en række medlemmer i højre side af salen i den situation, at de må stemme mod deres bedste overbevisning, og det synes jeg ikke de skal stilles over for. Jeg ved nemlig, at masser af medlemmer i højre side af salen er

enige i, at en sag som denne, når det ønskes af et så stort mindretal i finansudvalget, selvfølgelig bør hernet i salen. Jeg ved f. eks., at hr. Jens Peter Jensen (Sorø amt) ville få en frygtelig sort samvittighed — og det ville da være synd for ham — hvis han skulle stemme mod min indstilling. Han sagde nemlig ved første behandling af lovforslaget om Danmarks erhvervsfond, Folketings-tidende 1964-65, sp. 1241, med megen forargelse følgende — jeg skal prøve, om jeg kan samle mig sammen til lige så megen forargelse, men det er nok ikke muligt:

„Men der er ét forslag i handelsministerens lovforslag, som vi ikke kan gå med til. Det er ministerens forslag om, at finansudvalget skal have bemyndigelse til at udvide rammen for denne garantisum. Det er, kan vi næsten sige, et principielt synspunkt. Vi må holde for, at på et så vigtigt område som dette må det så absolut være folketinget, der skal træffe afgørelserne, når ændringer skal ske.“
Og så sluttede hr. Jens Peter Jensen (Sorø amt):

„Jeg ved godt, at ministeren måske vil komme og sige: ja men hvis vi nu har garanteret for så meget af beløbet, så der kun er få millioner kroner tilbage, og vi så pludselig står i en situation, hvor der er behov for, skal vi sige en garanti på 100 mill. kr., og folketinget ikke er inde, hvad så?“

Hertil svarede hr. Jens Peter Jensen (Sorø amt) selv:

„Da må vi bare svare, at så må man administrere med så meget sufficiens, at man ikke kommer i den situation. Vi kan ikke have folketinget sat ud af kraft på så vigtige områder.“

Jeg regner derfor med, at hr. Jens Peter Jensen (Sorø amt) går op og giver mig fuld og hel tilslutning til, at det var rigtigt, om vort ønske var imødekommet, så denne sag var blevet behandlet i folketinget.

Jeg vil gerne have lov at føje til, at befolkningen nu står i den situation, at den i dag klart har fået at vide, at den skal betale 100 mill. kr. i skat, som ingen mennesker har gjort nogen beregninger om rimeligheden af.

Jeg vil endnu en gang spørge statsministeren: kan det dog være rigtigt, at han, der før har kunnet samle sig sammen til så megen

[Lysholt Hansen.]

forargelse over, at vi ikke kunne samarbejde herinde, virkelig vil lægge navn til en sådan handle måde på trods af de ønsker, vi har fremsat?

Jeg skal altså undlade at stille noget dagsordensforslag, men vil gerne sige, at i det møde, vi har haft i pausen, er det besluttet, at spørgsmålet om disse proceduremæssige problemer i finansudvalget behandles videre i forretningsordensudvalget, suppleret med et finansudvalgsmedlem fra hvert parti. Vi kan tiltræde denne beslutning. Men for mig ligger der deri ganske klart også, at man må søge afklaring af ikke alene en række juridiske problemer, men bl. a. også af det problem, der har været helt afgørende for os, nemlig et mindretals mulighed for at tvinge en regering, der agter at bruge sit flertal så kynisk, som det er sket i dette tilfælde, til at bringe en sag herved i salen. Vi kan ikke være tjent med, og befolkningen kan ikke være tjent med, at den slags gennemføres bag lukkede døre.

Jeg skal sluttelig sige, at økonomiministerens redegørelse nok kunne give anledning til adskillige kommentarer og, som jeg sagde før, også til et dybtgående udvalgsarbejde om den måde, hvorpå man nu stiller midlerne til rådighed for landbruget. Jeg vil bede økonomiministeren læse den artikel, der stod på bagsiden af sidste nummer af Fællesrådet. Jeg synes, det er en så alvorlig advarsel om pristalsfusk netop på dette felt, at den også må give regeringen noget meget alvorligt at tænke over.

Jeg vil slutte med at sige, at vi altså har fået konstateret i dag, at der ikke er foretaget beregninger af nogen art af dette beløb. Vi har fået konstateret, at regeringen ikke ønsker eller ikke kan give folketinget de oplysninger, som er nødvendige for en stillingtagen. Derfor kan jeg sige, at vi er glade for, at vi i finansudvalget har stemt imod denne bevilling. Vi beklager, at vi ikke har fået et grundlag for at give landbruget den støtte, som landbruget retmæssigt har krav på. Men det må være sådan — og jeg håber, vi kan få statsministeren til at stå op og klart sige her, at det også er hans opfattelse — at denne sag burde have været ført frem i tinget, sådan som vi ønskede, og at noget lignende som det, vi har været udsat for her, ikke finder sted én gang mere.

(Kort bemærkning).

Jens Peter Jensen (Sorø amt): Jeg er glad for, at det ærede medlem hr. Lysholt Hansen virkelig her erkender, at jeg har en samvittighed. Jeg skal sige, at jeg står ved, hvad jeg sagde dengang; jeg mener stadig væk, det er rigtigt, og jeg takker for den nådige holdning, som hr. Lysholt Hansen nu pludselig vil udvise over for de ærede medlemmer på højre side i salen. Så kan jeg måske drage konklusionen af hr. Lysholt Hansens aktion her og gøre det ved at minde om en anekdote med en vis alvor i. Det var efter en retssag, forsvareren kom ned til den anklagede og sagde: „Du er blevet frikendt; lov mig, du aldrig gør det igen.“ Dette være sagt i al stilfærdighed til den højtærede statsminister.

Jørgen Jensen: Jeg synes, denne debat har fået en positiv udgang ved forslaget om, at dette store, vigtige og meget indviklede problem drøftes videre. Jeg kan på det konservative folkepartis vegne give tilslutning til, at denne drøftelse finder sted i udvalget for forretningsordenen, idet dette altså vedrørende denne sag suppleres med et medlem af finansudvalget fra hvert af de der repræsenterede partier.

Ib Thyregod: I mit første indlæg sagde jeg til indledning, at der her er tale om en helt rimelig og naturlig bevilling til landbruget i kraft af den aftale, der er truffet. Jeg vil gerne her ved afslutningen konstatere, at det, debatten først og fremmest har drejet sig om i dag, har været spørgsmål om fremgangsmåden, om, hvorvidt finansudvalget alene kunne træffe afgørelsen eller folketinget skulle være impliceret, men at der ikke i og for sig har været fremført nogen reel kritik af den aftale, der er truffet, men at der er tale om en rimelig og naturlig bevilling til landbruget i den foreliggende sag.

Jeg vil ligesom hr. Jørgen Jensen gerne give tilsagn på venstres vegne om at medvirke til en løsning af spørgsmålet om at finde frem til retningslinjer for finansudvalgets virksomhed igennem en drøftelse i forretningsordensudvalget suppleret med repræsentanter fra finansudvalget. Det er et meget kompliceret og vanskeligt spørgsmål. En vis retningslinje kan man måske drage ud fra debatterne i 1958, som jeg har omtalt,

[Ib Thyregod.]

og i 1962; det er, som om man kan se en linje i retning af, at de større bevillinger til anlægsvirksomhed skal frem i folketinget. Men der kan naturligvis også overvejes andre spørgsmål i forbindelse med den drøftelse, der nu skal finde sted i udvalget.

Endelig vil jeg gerne sige til hr. Aksel Larsen, at jeg beklager, at jeg kom til at sige, at hr. Aksel Larsen var medlem af det kommunistiske parti den 26. november 1958. Jeg forstår, at jeg havde regnet 11 dage forkert, og at hr. Aksel Larsen blev ekskluderet den 15. november. Men det, som forbavsede mig, var blot, at hr. Aksel Larsen ikke tog ordet under debatten dengang om et spørgsmål, som jo interesserer ham så meget.

Grethe Philip: Jeg har allerede i mit første indlæg sagt, at jeg mente, spørgsmålet var så kompliceret, at det egnede sig til videre drøftelse i et mere snævert udvalg, hvor man i en rolig, afslappet stemning kunne udveksle synspunkter. Det vil vel også være rimeligt, at vi alle sammen får lejlighed til at tænke disse spørgsmål igennem, både når vi tænker os som selv siddende som oppositionsparti, og når vi tænker os siddende som regeringsparti. Jeg kan derfor på mit partis vegne give min fulde tilslutning til det forslag, som nu er fremsat om, at spørgsmålet drøftes videre i udvalget for forretningsordenen, i denne sag suppleret med repræsentanter fra de forskellige partiers medlemmer i finansudvalget.

Kjær Rasmussen: De to eksempler, jeg nævnedes, har efter min egen opfattelse i høj grad relation til det, vi diskuterer her i dag, for det er jo sådan set regeringens, skal vi sige udenomsparlamentariske aktivitet. Statsministeren mener ikke, at i hvert fald det ene af de eksempler, jeg nævnedes, er relevant. Statsministeren lader til at mene, at finansudvalget har fået materiale herom i hænde. Det var netop det, jeg påpegede at finansudvalget ikke havde. Finansudvalget var ikke orienteret om direktoratsbyplanerne, da forsvaret fik lov til at sælge grund til et privat konsortium. Det var det, jeg anså for at være en meget, meget alvorlig ting, for jeg kan ikke lide, at man på den

måde forsøger på at liste uden om de folkevalgte organer. Jeg kunne godt tænke mig at spørge statsministeren, om han vil drage de ansvarlige til ansvar for denne affære.

Så var der endelig spørgsmålet om den kunstige oppustning af forsvarsbudgettet ved hjælp af det dyre grundsalg. Jeg stillede statsministeren det spørgsmål, om han var enig i, at forsvarsbudgetterne forøges på denne måde, skjult for befolkningens øjne.

Kai Moltke: Jeg skal ikke trække debatten i langdrag. Man havde jo ventet sig en del af det forarbejde, der var sket her. Nu væbner man sig med tålmodighed. Jeg vil blot spørge: ønskede man i sin tid folketinget indkaldt til et ekstraordinært møde for at henvise denne sag til udvalget for forretningsordenen?

Jeg ønsker at se de forslag, som kommer til at foreligge fra dette udvalg, før jeg tager stilling.

(Kort bemærkning).

Ordføreren for forespørgerne (Aksel Larsen): Jeg ønskede folketinget indkaldt, for at folketinget kunne foretage en realitetsbehandling af, hvorvidt den pågældende bevilling kunne ydes.

Statsministeren (Hilmar Baunsgaard): Må jeg ganske kort sige til hr. Kjær Rasmussen, hvad jeg allerede har sagt én gang: der har ikke været nogen hensigt om at skjule noget for befolkningens øjne. Der har ikke engang været noget forsøg på det. Skulle et sådant forsøg være gjort, ville det ikke være lykkedes. Det tror jeg, også debatten har afsløret i dag.

Må jeg sige til hr. Jens Peter Jensen (Sorø amt), at det jo altid er rart at blive frikendt, men selvfølgelig kan der være nogle, der vælger at overse præmisserne. Det gør jeg ikke. Det afgørende for mig er, at debatten i dag har afsløret: 1) at regeringen ikke har handlet i strid med den hidtidige praksis, 2) at der kan være et ønske om hos alle folketingets partier at se nærmere på denne praksis; den ændring, der eventuelt vil ske, vil så komme til at gælde både for denne og for andre regeringer.

Hr. Jens Peter Jensen (Sorø amt)s samvittighed kunne ellers have det ganske

[Statsministeren.]

godt, da forholdet jo er det, at det er en praksis, regeringerne har at arbejde under, når den nu engang er givet af folketinget. Nu må vi så se, hvad der kommer ud af det. Vi er fra regeringens side, som jeg før har sagt det, tilfreds med, at folketinget vil bedømme denne praksis nærmere.

Til hr. Lysholt Hansen har jeg kun én bemærkning. Det kan ikke være rigtigt at sige, at befolkningen skal betale 100 mill. kr., uden at der foreligger nogen form for beregning. Man kan finde den form for beregning, vi har gjort opmærksom på, som liggende til grund utilfredsstillende, og jeg skal ikke indvende noget imod det, hvis man gør det. Men jeg må sige én ting, som hr. Lysholt Hansen også ved: både han og jeg har utallige gange været nødt til og vil i fremtiden i utallige tilfælde blive nødt til at gå ud fra et skøn, som den til enhver tid siddende regering må tage ansvaret for, ofte på grundlag af en ikke fuldkommen talmæssig beregning. Sådan er det næsten hver eneste uge. Det vil også være sådan i fremtiden.

(Kort bemærkning).

Lysholt Hansen: Når nu statsministeren så kraftigt understreger, at han drager den konklusion, at regeringen her har fulgt praksis, vil jeg sige, at det dog kun holder stik til en bestemt grænse, som jeg mener man overskred, og det var en væsentlig grænse. Man gik nemlig imod den praksis, at når et stort mindretal i folketingets finansudvalg ønsker en sag behandlet i tinget, bliver dette ønske imødekommet. Det, vi har anket så stærkt over, er, at man netop ikke imødekom os på dette punkt. Det helt væsentlige må dog være, at denne praksis nu er slået i stykker.

Med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt der har været foretaget beregninger, kan jeg altså forstå, at det næsten har været som på et marked: der var frit valg mellem 100 og 150 mill. kr. Nu vil jeg gerne henstille til statsministeren og finansministeren, at vi, når vi får denne sag til behandling igen — og det gør vi jo ved tillægsbevillingslovsforslagets tredje behandling — i hvert fald har et beregningsgrundlag, der viser, hvordan skønnet er slået til, om de 100 mill.

kr. var det rigtige tal. Denne sag kan nemlig ikke få lov at dø med den debat, vi har haft her i dag. Vi må have klarhed over, i hvilken udstrækning lønmodtagerne har måttet betale på andres bekostning, og vi må have klarhed over, om det er de beløb, landbruget virkelig bør have, der her er bevilget.

(Kort bemærkning).

Kjær Rasmussen: Jeg må jo konstatere med en vis gysen, at statsministeren tilsyneladende står bag det, der sker derude på Amager, samt at statsministeren anerkender den kunstige oppustning af forsvarsbudgetterne, som finder sted gennem salget af dyre ejendomme.

Statsministeren (Hilmar Baunsgaard): For at det ikke skal være usagt efter hr. Lysholt Hansens sidste indlæg, vil jeg minde om det, landbrugsministeren sagde: bag dette ligger dels et ønske om at skaffe erstatning på grund af den udeladte forhøjelse af hjemmemarkedspriserne, dels — og det er derfor, et skøn efter min opfattelse er acceptabelt — et ønske om at komme landbruget til hjælp i en ekstraordinær, vanskelig situation i efteråret 1968.

(Kort bemærkning).

Lysholt Hansen: Jeg vil gerne i anledning af det, statsministeren nu oplyser, og som landbrugsministeren ganske rigtigt før oplyste, nemlig at der også i dette skøn var indkalkuleret et beløb til imødegåelse af landbrugets økonomiske vanskeligheder i almindelighed, sige, at det netop er noget af det, man skylder folketinget besked på. Vi kan ikke tilfældigt bevilge beløb og sige: så meget, fordi de er i vanskeligheder, så meget, fordi de har givet afkald på prisforhøjelser. Vi må have disse ting helt afklaret, så jeg gentager min indtrængende opfordring om — og regner med, at den bliver efterkommet — at man til sin tid får klarhed over, hvad der er givet af den ene og den anden grund, så folketinget, når vi skal stemme om bevillingen — for vi har ikke stemt om denne bevilling endnu — får mulighed for virkelig at tage stilling på et reelt grundlag. Det har vi ikke endnu efter denne debat i dag.

Hermed sluttede forespørgslen.

Formanden: Da der endnu ikke foreligger indstilling fra alle grupper, skal jeg lade den sidste sag udgå af dagsordenen.

Der er herefter ikke mere på dagsordenen.

Under henvisning til det pålæg, der er givet i beretning af 12. april 1962 fra udvalget angående forslag til lov om ændring i lov om Danmarks erhvervsfond, har handelsministeren med skrivelse af d. d. fremsendt beretning om anvendelse af midler til produktivitetsfremmende foranstaltninger i finansåret 1967-68.

Eksemplarer er omdelt.

Jeg skal allerede nu gøre opmærksom på, at tidspunktet for tingets møde i overmorgen, torsdag den 10. oktober, der ifølge den foreløbige ugeplan var fastsat til kl. 13, vil blive ændret, således at mødet afholdes kl. 10.

Folketingets næste møde afholdes i morgen, onsdag den 9. oktober, kl. 13 med følgende dagsorden:

- 1) *Spørgsmål til ministrene.*
- 2) *Første behandling af:*
 Forslag til lov om ændring af lov om særlig indkomstskat m. v.
- 3) *Første behandling af:*
 Forslag til lov om ændring af lov om indkomstbeskatning af aktieselskaber m. v.
- 4) *Første behandling af:*
 Forslag til lov om ændring af lov om indkomstbeskatning af aktieselskaber m. v. (Ændringer som følge af kildeskattens ikrafttræden).
- 5) *Første behandling af:*
 Forslag til lov om ændring af lov om selvangivelsen af indkomst og formue, om foranstaltninger til kontrol med selvangivelsen og om straffen for skatte-svig m. v. (Ændringer som følge af kildeskattens ikrafttræden).
- 6) *Første behandling af:*
 Forslag til lov om ændring af lov om beskatningen af renteforsikringer m. v. (Ændringer som følge af kildeskattens ikrafttræden).

7) *Første behandling af:*

Forslag til lov om ændring af lov om tipning.

8) *Første behandling af:*

Forslag til lov om retsafgifter.

9) *Første behandling af:*

Forslag til lov om ændring af forskellige lovbestemmelser om retsafgift m. v.

10) *Første behandling af:*

Forslag til lov om stempelafgift.

11) *Valg af 17 medlemmer til et udvalg angående beretning til folketinget om Nordisk Råds 15. og 16. session.*

Mødet hævet kl. 16.47.

6. møde.

Onsdag den 9. oktober kl. 13.

Første næstformand: (*Kaj Andresen*): I skrivelse af g. d. meddeler politiassessor *Jørgen Langkilde*, at han er villig til at modtage det ved folketingsmand *N. Gottschalck-Hansens* død ledigblevne mandat som medlem af folketinget.

Fra medlem af folketinget *Axel Ivan Pedersen* har jeg modtaget meddelelse om at han som følge af deltagelse i De Forenede Nationers generalforsamling ikke vil kunne give møde i tinget i mindst 1 måned, hvorfor han anmoder om orlov på grund af midlertidig varetagelse af offentligt hverv fra og med den 21. oktober d. å., samt om, at stedfortræderen må blive indkaldt.

Den første sag på dagsordenen var:

Spørgsmål til ministrene.

Af *Kjær Rasmussen* til forsvarsministeren:

„Foretager militærets efterretnings-tjeneste politisk registrering, og efter hvilke retningslinjer arbejder den militære efterretnings-tjeneste i øvrigt?“